

Program
Kultur-, naturhistorisk- og kunsthistorisk orienteringsmøde
på Munkebjerg Hotel ved Vejle den 17.-18. november 2021

Onsdag den 17. november 2021:

10.00 - 10.30	Ankomst (Indkvartering fra kl. 14.00)
10.30 - 12.30	Orientering i de faglige grupper. Se programmet for de enkelte grupper
12.30 - 13.30	Frokost
13.30 - 15.00	Fælles temasessioner/ Orientering i de faglige grupper
15.00 - 15.15	Eftermiddagskaffe
15.15 - 17.45	Orientering i de faglige grupper. Se programmet for de enkelte grupper
17.45 - 18.45	ODM nyt og netværk i plenum. (Munkebjergsalen)
19.15	Middag

Herefter socialt samvær mv. i restaurant og bar. Natmad ved midnatstid

Torsdag den 18. november 2021:

08.00	Morgenmad
09.00 - 10.00	Aktuelt museumspolitisk indlæg: <i>Fondene fortæller...</i> (Munkebjergsalen)
10.00 - 10.30	Formiddagskaffe
10.30 - 12.00	Orientering i faglige grupper. Se programmerne for de enkelte grupper
12.00 - 15.15	MESSE/Marked i Foyer. (Leverandører af museumsprodukter viser frem)
12.00 - 13.00	Frokost

12.45 - 13.20: Evaluering for koordinatorene

13.00 - 13.30	Marked
13.30 - 15.00	Orientering i faglige grupper - se programmerne for de enkelte grupper
15.00 - 15.15	Eftermiddagskaffe
15.15 - 16.20	Orientering i faglige grupper - se programmerne for de enkelte grupper

16.30 Mødet slttes

Herefter hjemrejse.

Fælles udflugt for alle til Rødekro, Museum Sønderjyllands nye Lærings- og Bevaringscenter.

Alle ODM grupper inviteres til at deltage i konservatorernes udflugt onsdag d.17.nov. kl. 12.00 - 17.30, hvor museumsdirektør Axel Johnsen introducerer baggrunden og visioner for museets nye byggeri med rundvisning af faciliteter, der samler samlingsarbejde under ét tag kombineret med et ambitiøst læringscenter.

Vi opfordrer folk fra alle grupper til at deltage, så vi kan få en god, tværfaglig dialog og diskussion med hinanden og medarbejderne i Rødekro.

Turen er gratis og inkluderer: bustransport, frokost (madpakke udleveres), introduktion i bussen ved Museumsdirektør Axel Johnsen, rundvisning, kaffe og dialog. Tilmelding nødvendigt i tilmeldingsformularen.

Program for Forhistorisk Arkæologi

Kære kolleger!

Efter et års nedlukning har koordinatorene for Forhistorisk Arkæologi hermed fornøjelsen at udsende programmet til årets faglige orienteringsmøde i Vejle.

Vi har i faggruppen for Forhistorisk Arkæologi i år tæt program med oplæg om udgravninger og andre undersøgelser fra museer, universiteter og andre institutioner.

Fælles for Forhistorisk og Historisk Arkæologi er hhv. orientering om **Årets Danefæ** som sidste punkt onsdag d.17. november og oplæg om **Alken Enge og Illerup Ådal - jernalderens ritualer belyst i storskala** ved museumsdirektør på Moesgaard Mads Kähler Holst som første arkæologifaglige punkt torsdag den 18. november.

For at give plads til de mange oplæg om undersøgelser fra 2019 til 2021 er oplæg om hhv, vikingetid og metode i år lagt hos Historisk Arkæologi.

Vi glæder os til at se jer igen!

Koordinatorerne for Forhistorisk Arkæologi

17. november 2021

10.30 – 12.30

Orientering i de faglige grupper:

10.30 – 10.35

Velkommen

STENALDER

10.35 – 10.45

Istidens rensdyrjægere

Morten Fischer (Miljøarkæologi og Materialeforskning, Nationalmuseet)

I forskningsprojektet "Istidens Rensdyrjægere" har vi undersøgt og AMS-dateret det samlede danske genstandsmateriale af bearbejdet knogle og tak fra senistiden. Jagten er primært foregået på museernes magasiner og frem af gemmerne er der fremkommet en række fund, som ikke tidligere har været publiceret. Analyserne af fundmaterialet har givet et værdifuldt indblik i spredningen af fund i forhold til vegetationsudviklingen og den teknologiske udvikling gennem den senglaciale periode. Beklageligvis har vi også aflivet en del af de danske ren-takøksler.

10.45 – 10.55

Nørremose - en familielejrplads fra Brommekulturen

Klaus Hirsch (Museum Sønderjylland, Arkæologi Haderslev)

I januar 2018 og i november 2019 undersøgte Museum Sønderjylland – Arkæologi i forbindelse med udstykningen af boligparceller i Vester Nebel, Kolding Kommune, levn efter en lejrplads fra Brommekulturen. Under udgravningen blev der fundet ca. 2600 fund, som lå i mindre rodvælter, gamle dyrgange samt rester af et kulturlag. Fundmaterialet er vel bevaret og har stort potentiale til "lithic refitting". Fundpladsen blev tolket som en specialiseret lejrplads, hvor flere personer, voksne og mindst to børn, huggede flint og arbejdede med ben- og træmateriale.

10.55 – 11.00	<p>Spørgsmål fra salen</p>
11.00 – 11.15	<p>Fra bjørneklanens ø til hestefolkernes dal? Forsknings- og uddannelsesudgravning i et systemgravsanlæg i Ginnerup på Djursland. <i>Lutz Klassen (Museum Østjylland)</i></p> <p>Med støtte fra SLKS' pulje til undersøgelse af dyrkningstruede lokaliteter gennemførte Museum Østjylland, Moesgaard Museum, Aarhus og Københavns Universitet i foråret en forsknings- og uddannelsesudgravning på et systemgravsanlæg med fund fra tragtbæger- og grubekeramisk kultur. Som flere andre systemgravsanlæg på Djursland er anlægget i Ginnerup kendetegnet ved deponeringer af marine skaller, som medfører fremragende bevaringsforhold for knogler. Anlægget i Ginnerup viste sig på mange måder at være nært beslægtet med det på den nærliggende nøglelokalitet Kainsbakke. Dette gælder også deponeringer af særligt udvalgte dyreknogeter, der giver et spektakulært indblik i den neolitiske forestillingsverden.</p>
11.15 – 11.25	<p>Mælkeproduktion i tidlig neolitikum <i>Bente Philippsen (Nationalmuseet)</i></p> <p>Selv efter 150 års forskning er der stadig mange gådefulde aspekter af neolitiseringen og tragtbægerkulturens tidlige landbrug. Analyser af absorberede lipider (fx fedtstof) i keramikken kan vise, hvilke madvarer der blev tilberedt. Indtil videre blev der dog kun analyseret keramik fra kystbopladser og bopladser ved søer og åer. Der mangler viden fra bopladserne på de lette sandjorde, som er mere velegnet for landbrug. I projektet NeoDairy laver vi derfor lipidanalyser og af ca. 600 keramikskår fra tragtbægerkulturens nordlige område. Vi laver også kulstof-14 dateringer af lipiderne og af andre prøver. Vi har indtil videre undersøgt knap halvdelen af prøverne. Der forekommer mælk på stort set alle fundpladser allerede fra tragtbægerkulturens tidligste fase. Gennem eksperimentel arkæologi undersøger vi hele processen fra kvæg til mælk, for at finde ud af, hvilken viden, hvilke læringsprocesser og ressourcer der er nødvendige for, at vi i dag finder mækelipider i keramikken.</p>
11.25 – 11.30	<p>Spørgsmål fra Salen</p>
11.30 – 11.40	<p>Palisadeanlægget ved Rødvig - udgravninger og udfordringer <i>Mette Madsen og Pernille Rohde Sloth (Museum Sydøstdanmark)</i></p> <p>Det mellemneolitiske palisadeanlæg ved Rødvig på Stevns har været genstand for flere, mindre undersøgelser i henholdsvis 2016, 2017 og 2020. Den indledende undersøgelse var foranlediget af anlægsarbejde, og de efterfølgende blev finansieret af Slots- og Kulturstyrelsens pulje til dyrkningstruede fortidsminder. Der er på og omkring lokaliteten påvist aktiviteter igennem en eller flere faser af MN A ledende op til opførelsen af palisadeanlægget i MNB I-II. De første undersøgelser havde fokus på palisadeanlæggets kronologi. Udgravningen i 2020 havde fokus på udviklingen af en udgravningsmetode, der kan sikre et anvendeligt datamateriale til belysning af palisadeanlæggenes anvendelse, vedligehold og arkitektoniske udvikling over tid. Oplægget præsenterer både foreløbige tendenser og arbejdstolkninger i forhold til indsnævring af palisadeanlæggets datering, den kronologiske relation til lokalitetens øvrige anlæg og en evaluering af den anvendte udgravningsmetode.</p>

11.40 – 11.55	<p>En ny langhøj ved Bygholm Nørreremark <i>Per Borup (Museum Horsens)</i></p> <p>Forud for byggemodning blev der på et kraftigt terrænreguleret areal ved Bygholm Nørreremark udgravet en række nye, hidtil ukendte gravanlæg fra tragtbægerkulturen. Heriblandt var to megalitter, en oprindelig ca. 60 x 8 m stor langhøj sammenbygget af fire ældre rundhøje, samt en lille rundhøj med et intakt offerskårlag. Et af langhøjens kamre var nedgravet i en dybde af 60 cm og indeholdt et flerfaset gulv. Langhøjen fremviste forskellige spor efter destruktion i neolitisk tid, hvor tørmursfliser fra de ældre rundhøje blev opdyngtet rundt langs langhøjens sider. Handlingerne skal måske relateres til en rituel brydningstid i slutningen af MNA, hvor ældre gravformer og rituelle handlinger erstattes af nye. Fra samme periode blev der også udgravet i alt 13 fladmarksgrave, formodede stendyngegrave. Sammen med fund af genstande fra både MNA V, grubekeramisk kultur og ældre enkeltgravskultur i og uden for megalitkamrene er disse med til at afspejle påvirkninger fra nye kulturmiljøer i slutningen af tragtbægerkulturen.</p>
11.55 – 12.00	<p>Spørgsmål fra salen</p>
12.00 – 12.10	<p>En hellekiste og huse fra yngre stenalder <i>Nikoline F.M. Larsen (Vesthimmerlands Museum)</i></p> <p>Sommeren 2020 undersøgte Vesthimmerlands Museum en lokalitet, Gyvellunden, 3 km syd for Aars. Under udgravningen fremkom en hellekiste og flere huse, der kan dateres til senneolitikum og ældre bronzealder. I hellekisten var der gravgaver, i form af to fladehuggede flintdolke. Dolkene viser, at graven må have indeholdt mindst to begravelser, den ene fra dolktid og den anden fra ældre bronzealder. Ikke langt fra graven, i feltets nordvestlige del, blev der udgravet flere senneolitiske huse. To af husene havde forsænkede gulve i den vestlige ende, hvorfra der blandt andet fremkom en fladehugget pilespids. Hellekisten og husene indgår i et område omkring Stenildhøjbakken, hvor museet tidligere har udgravet Stenildgårdgraven - en brandgrav med elementer fra klokkebægerkulturen, kultnanlæg fra bronzealderen, samt gravhøje fra senneolitikum og ældre bronzealder. Hellekisten og husene fra Gyvellunden virker således til at indgå i et større begravelses- og bosættelsessystem fra senneolitikum og ældre bronzealder.</p>
12.10 – 12.25	<p>En senneolitisk grav fra Tørslev Hage <i>Jens Winther Johannsen (ROMU)</i></p> <p>ROMU undersøgte i foråret 2020 en tidlig senneolitisk grav på halvøen Tørslev Hage i vestsiden af Roskilde Fjord. Graven blev påtruffet ved anlægsarbejde og efterfølgende undersøgt af Nordsjællands Politi. Den fremstod således meget forstyrret, da museet blev involveret. Dog var knoglematerialet velbevaret, og det var muligt at fastslå, at der var tale om mindst to gravlæggelser i to stensatte kister.</p>
12.25 – 12.30	<p>Spørgsmål fra salen</p>
12.30 – 13.30	<p>Frokost</p>
13.30 – 15.00	<p>Orientering i de faglige grupper</p> <p>BRONZEALDER</p>

13.30 – 13.45	<p>Skiftende forsyning af kobber fik stor betydning for udviklingen af metalhåndværket i den nordiske bronzealder <i>Heide Wrobel Nørgaard (Moesgaard Museum)</i> <i>Ernst Pernicka, (Curt Engelhorn Zentrum Mannheim, Tyskland) & Helle Vandkilde (Aarhus Universitet)</i></p> <p>Et nyt tværfagligt forskningsprojekt (2016-2020) har kortlagt de handelsveje og forsyningsnetværk, som i de første 700 år af bronzealderen førte kobber til Sydsandinavien og dermed lagde grunden til en kultur for yderst specialiseret metalhåndværk.</p> <p>De nye forskningsresultater kortlægger de markante skift handelsnetværkene for metaller var underlagt og identificerer specifikke forandringer i forsyningskæden, som kan kobles til øvrige social-økonomiske ændringer i Sydskandinaviens rige metalafhængige bronzealdersamfund. Forskningen viser, at forsyningskæden og handelsnetværkene med kobber gennemgik adskillige forandringer. Det vises at bronzealderen i Sydskandinavien opstod på baggrund af kobber, som først blev handlet gennem netværk fra de britiske øer, Wales og Slovakiet. Disse netværk bestod gennem 500 år, hvorefter de blev opløst og afløst af nye handelsnetværk for kobber, som kom fra Alperne i det nordlige Italien.</p> <p>Dette hidtil største arkæometallurgiske datasæt viser, at forandringerne hang sammen med større forandringer i den nordiske bronzealders sociale organisering, bosætning, ritualer og mobilitet over lange distancer.</p>
13.45 – 14.00	<p>Det tidligste jern i Danmark? <i>Arne Jouttijärvi (Natark. Heimdal-archaeometry)</i></p> <p>De mørke bølgede bånd på de to rageknive fra Arnitlund og Keldbymagle er, siden de blev beskrevet af Montelius i 1913 og Muller i 1914, betragtet som de tidligste eksempler på brugen af jern i Danmark. Nu har en EDS-analyse vist, at disse "indlæg" i begge tilfælde er kobbertråde, der var anbragt i søbeformen, da rageknivene blev støbt. De tilsyneladende indlæg består af kobberkorrosion med et betydeligt indhold af jernoxid. Et højt jernindhold i korrosionsprodukter på arkæologiske fund i bronze er ikke usædvanligt på grund af det høje jernindhold i grundvandet overalt i Danmark. Oprindeligt dækkede korrosionen sandsynligvis hele overfladen af rageknivene, men en grov rengøring, sandsynligvis med en stålborste, har kun efterladt korrosion i en lav rille. Et par steder i bunden af rillen kan en kobbertråd, som sandsynligvis er det egentlige indlæg, ses med det blotte øje.</p> <p>Et særligt træk er, at indlæggene tilsyneladende er lavet ved at der blev lagt en kobbertråd i formen, før bronzen blev hældt i. Ved ragekniven fra Arnitlund kan man se, at der er to tråde, der ikke er lagt i samme rille, men som løber parallelt ca. 3 mm. Ved ragekniven fra Keldbymagle ser det ud til, at der er indlæg på begge sider, men en tegning viser, at det er den samme tråd, som nogle steder kan ses på forsiden og andre steder på bagsiden af ragekniven.</p>
14.00 – 14.05	<p>Spørgsmål fra salen</p>
14.05 – 14.20	<p>Endnu en lokalitet med informative hustomter fra senneolitikum og ældre bronzealder ved Vejen i Sydjylland <i>Martin Egelund Poulsen (Museet på Sønderskov)</i></p> <p>I slutningen af 2020 fik Museet Sønderskov mulighed for at undersøge endnu en lokalitet med bebyggelse fra senneolitikum og bronzealder ved Vejen i Sydjylland. Der er tale om et sandet højdedrag nord for Kongeåen, der ligger knap 2 km øst for Kongehøj-</p>

	<p>Mannehøj komplekset, som er kendt for sine mange hustomter fra især senneolitikum og ældre bronzealder. Den nye lokalitet hedder Halvvejgård, og den leverede bl.a. et par toskibede huse med forsænket gulv fra SN, et midtsulehus af den sjældne type med væggroft fra overgangen mellem SN og ÆBA samt ikke mindst tre treskibede langhuse af bulvægstypen fra ÆBA II-III med gode iagttagelsesforhold, hvor det største måler 39 x 8 m. Rundt om denne monumentalbygning lå klynger af kogestensgruber og korngruber, der tilsyneladende også stammer fra ældre bronzealder.</p>
14.20 – 14.30	<p>To- og treskibede huse i Revsing <i>Silja A Christensen (Museet på Sønderkov)</i></p> <p>I forbindelse med Energinets Viking Link-projekt skulle transformerstationen i Revsing udvides, hvorpå byggearbejdet skulle starte i august 2020. Af denne grund blev et areal på 19,5 ha forundersøgt i efteråret 2019. Her blev der afdækket spor efter bebyggelse, der strakte sig i tid fra sen enkeltgravskultur til og med førromersk jernalder. Derfor blev en arkæologisk udgravning på 3,3 ha udført i marts-juli 2020. Dette resulterede i mindst 20 konstruktioner, hvoraf 9 af dem rummede forsænkninger. Udgravningens resultater viser, at pladsen var beboet i en tid, der bar præg af store samfundsændringer. Der er både toskibede og treskibede langhuse, samt et såkaldt "hybridhus", som kombinerer de to førnævnte konstruktionstyper. Derfor har pladsen mulighed for at bidrage til diskussionen om overgangen fra to- til treskibede langhuse. Ardspor under mange af forsænkningerne og fund af korngruber giver også et indblik i tidens agerbrug</p>
14.30 – 14.35	<p>Spørgsmål fra salen</p>
14.35 – 14.45	<p>Døde børn i gravhøjen <i>Katrine Ipsen Kjær (ROMU)</i></p> <p>I forbindelse med grusgravning ved Lykkegård øst for Roskilde, blev en overpløjet gravhøj undersøgt i sommeren 2021. Gravhøjen blev i 1889 registreret som en overpløjet høj med fund af en stendynge og brændte ben. I den temmelig nedpløjede gravhøj blev fundet to fragmenter af en bronzeklinge oven på et stendække. Graven, som klingens må være kommet fra, var ikke bevaret. To hellekister blev fundet dybere nede i højen, hvoraf den ene var særdeles velbevaret. Skeletterne af fire børn lå i denne hellekiste, hvor det ene barn havde fået en flintdolk med som gravgave. Endnu en stengrav blev fundet, hvor et barn var begravet. Denne grav dateres til bronzealder ud fra fundet af en bronzearmring i graven. Fire ornamenterede benknapper lå skråt hen over brystet på det døde barn. Gravhøjen ligger ganske tæt på lokaliteten Jasonsminde, hvor 13 neolitiske midtsulehuse er fundet. Ældre bronzealderbebyggelse er fundet lige syd for gravhøjen.</p>
14.45 – 14.55	<p>En gravhøj fuld af overraskelser <i>Louise Søndergaard (Museum Skanderborg)</i></p> <p>En overpløjet gravhøj udgravet i 2020 ved Kildebjerg Ry viste sig slet ikke at være så overpløjet endda. I stedet for den forventede centralgrav fra enkeltgravskultur, fremkom resterne af en bulkistebegravelse (ÆBA II), der lå alt andet end centralt. Graven indeholdt enkle bronzesmykker, bælteplade og en bronzedolk og gravlagte har således været en aristokratisk kvinde af lokal slægt. Højen indeholdt herudover to velbevarede hustomter. Kvindens grav lå ved ildstedet i det ene hus, hvorfor det måske har tilhørt hende. Det andet hus var fra overgangen SN/ÆBA og har formentlig tilhørt hendes forfædre. Efterfølgende er der foretaget yderligere gravlæggelser i højens centrale del, og i gruber</p>

14.55 – 15.00	<p>omkring højens fod blev der fundet spor efter handlinger, der indikerer at her er foregået kultiske aktiviteter, som knytter sig til højen. Hele komplekset vidner om at højen i et længere perspektiv har været omdrejningspunktet i en stedlig forankret forfædre kult.</p> <p>Spørgsmål fra salen</p>
15.00 – 15.15	Eftermiddagskaffe
<p>15.15 – 17.45</p> <p>15.15 – 15.25</p> <p>15.25 – 15.35</p> <p>15.35 – 15.45</p> <p>15.45 – 15.50</p>	<p>Orientering i de faglige grupper:</p> <p>BRONZEALDER - FORTSAT</p> <p>Et kulthus og en ukendt høj <i>Lone C. Nørgaard (Svendborg Museum)</i></p> <p>I sensommeren og efteråret 2019 undersøgte Arkæologi Sydfyn, Svendborg Museum to overpløjede høje ved Rantzausminde vest for Svendborg. Ved afrømning af et område øst for de to høje, dukkede der en uventet gevinst op i form af randsten fra en ikke tidligere erkendt overpløjet høj samt umiddelbart vest herfor et stensat, nærmest hesteskoformet, kulthus, der tolkes som samhørende med højen. ¹⁴C-dateringen på kulthuset foreligger ikke på nuværende tidspunkt men forventes at være klar til det faglige orienteringsmøde.</p> <p>I højen fandtes resterne af en centralgrav indeholdende stumper af brændte knogler, der af Jesper Boldsen fra ADBOU, SDU, vurderedes at være fra et mindreårigt barn. Omkring kulthuset var der spor efter pæle-/stolperækker, og inde i huset fandtes flere stolpehuller i den østlige ende samt et enkelt centralt i formationen, der formentlig har udgjort en form for tagbærende stolper.</p> <p>Baunshøjgaard - depoter og kulthus fra yngre bronzealder <i>Bjarne Henning Nielsen (Vesthimmerlands Museum)</i></p> <p>I gennem 2020 og 2021 undersøgte Vesthimmerlands Museum et areal, hvor en metaldetektorfører inden for 10m² havde fundet hele tre depoter med smykker fra yngre bronzealders periode V. Depotterne bestod af to sæt af hængekar med halsringe og fyldt med smykker. Det tredje depot var to håndledsringe og en barre af guld. Et areal på et par hundrede m² ved fundene blev rømmet af og her afslørede et hus med fire tagstolper og vægstolper, i alt 80 m². I husets gulv udgravedes gruber af forskellig type og en ovn. Fra de store tagstolper og i nogle af gruberne optoges en større mængde, hvidbrændte ben. Blot 100 meter fra depotterne er tidligere fundet endnu et depot af samme type, og i nærområdet flere genstande, der også må betegnes som offerfund fra samme periode og yngre. I sandhed et rituelt landskab.</p> <p>Porten til en anden verden - vidnesbyrd fra et dødishul på Halsnæs <i>Tim Grønnegaard (Museum Nordsjælland)</i></p> <p>Undersøgelser af et dødishul ved Torup på Halsnæs giver, bl.a. gennem fundet at et sæt vulstringe af bronze fra periode VI, et interessant indblik i, hvordan man gennem oldtiden har udnyttet disse dybe kratere i landskabet.</p> <p>Spørgsmål fra salen</p>

15.50 – 16.00	<p>Rønninge Søgård - nyt fra Nordens største kogegrubefelt <i>Malene R. Beck, (Østfyns Museer), Jannie Koster Larsen & Karen Vandkrog Salvig (Moesgård Museum, Afdeling for konservering og naturvidenskab)</i></p> <p>Da gasledningen Baltic Pipe i 2020 krydsede Fyn, berørte den også kogegrubesystemet ved Rønninge Søgård. Tidligere udgravninger, observationer i forbindelse med grusgravninger og georadarundersøgelser har afsløret, at det store kogegrubesystem kan have bestået af op mod 1600 gruber arrangeret i systematiske rækker. Udgravningen berørte en lille del af de seks nordligste rækker af feltet. Undersøgelsen havde fokus på at undersøge indholdet og sammensætningen af træsorter i de enkelte kogegruber med henblik på at belyse forskelle og ligheder i materialeudnyttelsen både internt i kogegrubefeltet, men også i forhold til kogegruber på bopladser. Nogle af de centrale spørgsmål har været at få en bedre forståelse af kogegrubefeltets udvikling i tid og rum ved hjælp af vedanatomiske analyser og wiggle-match dateringer og dermed også en større erkendelse af, om feltet er resultatet af få store begivenheder eller gentagne små hændelser. Med dette indlæg præsenteres resultaterne af de vedanatomiske analyser og de første dateringer.</p>
16.00 – 16.10	<p>Huse og hirse fra Arnbjerg N <i>Casper Sørensen (Viborg Museum)</i></p> <p>Viborg Museum udgravede i 2018 lokaliteten Arnbjerg N med bosættelse der strækker sig gennem senneolitikum, bronzealder og den tidligste del af førromersk jernalder. Systematiske 14^c dateringer har påvist kontinuerlig bosættelse gennem senneolitikum og ældre bronzealder. Fra omkring 1100-800 f.Kr. ses ingen aktivitet på lokaliteten, mens der fra omkring 800-400 f.Kr. igen ses intensiv bebyggelse på stedet. Bosættelsen er primært koncentreret inden for et areal på 5 ha, mens der ved forundersøgelsen blev udgravet små satellit-lokaliteter med få hustomter fra senneolitikum og yngre bronzealder. De indtil nu 162 dateringer giver et unikt indblik i den kronologiske udvikling af bebyggelsen og dens huskonstruktioner, mens den 45 ha store forundersøgelse skaber et overblik over landskabet. Blandt de forkullede makrofossiler dukkede et sjældent og omfattende fund af hirse fra yngre bronzealder op. Hirsens findes sjældent i kontekster og mængder der muliggør tolkning af dens rolle i periodens agerbrug.</p>
16.10 – 16.15	<p>Spørgsmål fra salen</p> <p>JERNALDER</p>
16.15 – 16.30	<p>Riksø en tusindårig jernalder bebyggelse ved Lollands sydlige kyst <i>Bjørnar Måge (Museum Lolland Falster)</i></p> <p>Ved udgravningen MLF01851 Riksø på Lollands sydkyst, fremkom der spor efter en over tusindårig lang kontinuerlig bebyggelse. Bebyggelse, der strakte sig i tid fra omkring 2-300 f.Kr. til omkring 8-900 e.Kr. omfattet lidt over 50 langhuse og en række udhuse og staklader. De mange bygninger synes at repræsentere 1 til 2 gårdenheder der i perioden har flyttet sig rundt på den sydvendte skråning. Bebyggelsens oprindelse ses i en markant ændring i bebyggelsesmønstret omkring 2-300 f.Kr. Hvor de kystnære områder fraflyttedes og en anlægger nye gårde ca. 1,5 km ind i landet. Samtidig anlægges et hulbælte mellem kysten og den nye bebyggelse. Sikkerhedsspørgsmål kan således have været et motiv for flytningen, et andet motiv var nok ønsket om at flytte til højere terræn for at</p>

	undgå de mange oversvømmelser der også den gang var et vilkår ved den lave Lollandske sydkyst.
16.30 – 16.40	<p>Smedens hytte i en landsby fra slutningen af førromersk jernalder, Albertslund. <i>Linda Boye (Kroppedal Museum)</i></p> <p>I 2020 udgravede Kroppedal Museum en lille jernalderbebyggelse i Albertslund, hvor smedens arbejdsplads i en landsby for første gang blev dokumenteret på Sjælland. Den ældste bebyggelse er fra sen førromersk/ældre romersk jernalder og omfatter ud over bebyggelsen et centralt beliggende jernudvindingsområde. Dette område består af smedens arbejdshytte samt et grubekompleks, der rummede rester fra mindst fire ovne samt massive mængder af slagge.</p> <p>I en grube lå ”smededråber” og fragmenter af myremalm og en del ituslået granitsten, formentlig rester af en armboltsten.</p> <p>Bebyggelsen har eksisteret i to faser, mens smedeaktiviteten formentlig kun hører til den ene fase. Eller kan man forestille sig at smedeaktiviteten kan have spredt sig over 30 år, således at der har været udvundet jern fra begge faser af bebyggelsen?</p>
16.40 – 16.45	Spørgsmål fra salen
16.45 – 17.10	Pause
17.10-17.45	Fællestema med Historisk Arkæologi
17.10-17.25	<p>Danefæ fra Oldtiden 2020/21 - præparater og snavsede genstande <i>Peter Vang Petersen (Nationalmuseet)</i></p> <p>Corona-året har lokket detektorfolket i marken, og danefæ er myldret frem. I dag findes ofte urørte danefæsager under pløjelaget, og optagning af fund i præparat er arkæologisk rutine. Men hvor går så grænsen mellem arkæologisk udgravning og konservering? Og er det omhu at aflevere indlevere urensede fund i beskidte plastposer?</p>
17.25-17.40	<p>Danefæ fra Danmarks Middelalder <i>Anne Pedersen (Nationalmuseet)</i></p>
17.45 – 18.45	ODM Nyt og netværk i plenum
19.15	Middag
Torsdag den 18. november 2021	
08.00	Morgenmad
09.00 – 10.00	<p>Fondene fortæller....</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Christine Wiberg-Lyng, direktør Aage og Johanne Louis-Hansens Fond ▪ Frank Rechendorff, adm. direktør Augustinus Fonden ▪ Christine Buhl Andersen, forkvinde Ny Carlsbergfondet <p>Fælles session om fondenes arbejde på kunst- og kulturområdet efter corona. Ny</p>

	<p>Carlsbergfondet har uddelt et tocifret millionbeløb til genstart. Augustinus Fonden uddeler over en treårig periode midler til forskning i kulturarv og Aage og Johanne Louis-Hansens Fond støtter bredt inden for en lang række museale aktiviteter som bevaring, forskning og formidling af kunst og kultur. På baggrund af tre oplæg drøfter vi aktuelle udfordringer og perspektiver på området.</p>
10.00 – 10.30	Formiddagskaffe
10.30 – 11.30	<p>Fællestema med Historisk Arkæologi</p> <p>Alken Enge og Illerup Ådal - jernalderens ritualer belyst i storskala <i>Mads Kähler Holst (Moesgård Museum)</i></p> <p>Undersøgelserne i Illerup Ådal har pågået af mange omgange siden 1957 og har resulteret i flere ikoniske mosedeponeringslokaliteter Væddebro/Alken Enge (den store hærøfning med mere end 200 døde krigere deponeret i søen omkring Kristi fødsel), Forlev Nymølle (herfra kendes bl.a. en gudindefigur i træ) og Illerup Ådal (Den bedst belyste krigsbytteofferlokalitet med flere store deponeringer fra yngre romersk jernalder).</p> <p>Forskningsgruppen bag de seneste Alken Enge undersøgelser har samlet disse undersøgelser, foretaget nye udgravninger i Alken Enge og non invasive landskabsanalyser i Ådalen og landskabet omkring. De har inddraget en række fagområder for at belyse hvem var krigerne fra Alken Enge og hvad skete der med dem. På den baggrund har de belyst ikke blot udvikling i vådbundsdeponeringer, men også udviklingen i landskabet omkring, hvilket samlet set giver et nuanceret indblik i en østjysk region i romersk jernalder. De samlede resultater og den overordnede strategi for projektet er temaet for dette oplæg.</p>
11.30 – 12.00	<p>Orientering i de faglige grupper:</p> <p>JERNALDER</p>
11.30 – 11.40	<p>Offermosen i Ranum <i>Gitte Lambertsen Hjortlund (Vesthimmerlands Museum)</i></p> <p>De første fund fra Ranum Mose blev gjort af studerende fra Ranum Seminarium i 1930'erne, hvor et moseskelet blev fundet. Senere er der i forbindelse med nedgravning af en regnvandsledning gjort andre fund i mosen i form af dyreknogler, tøjræle og jernalderlerkar. I 2021 foretog Vesthimmerlands Museum en forundersøgelse i mosen, fordi der skulle anlægges et forsinkelsesbassin. Ved denne lejlighed blev der fundet flere trægenstande, lerkar og deponeringer af dyreskeletter. Fundene lå i tre niveauer og dateres til neolitikum, ældre jernalder og yngre jernalder. På tværs af mosen blev ved samme undersøgelse fundet en brolagt vej i flere faser. Denne fører fra en boplads fra yngre jernalder og henover mosen.</p>
11.40 – 11.50	<p>Grød, fisk og parasitter – nye analyser af Tollundmandens tarmindehold <i>Nina Helt Nielsen (Museum Silkeborg), Peter Steen Henriksen (Nationalmuseet), Morten Fischer Mortensen (Nationalmuseet), Renée Enevold (Moesgaard Museum), Martin N. Mortensen (Nationalmuseet), Carsten Scavenius (Institut for Molekylærbiologi og Genetik – Proteinvidenskab, Aarhus Universitet), Jan J. Enghild (Institut for Molekylærbiologi og Genetik – Proteinvidenskab, Aarhus Universitet).</i></p> <p>I forbindelse med det KFU-finansierede forskningsprojekt ”Guddommeligt måltid eller hverdagskost?” blev der i 2019-2020 foretaget nye naturvidenskabelige analyser af</p>

	<p>Tollundmandens tarmindehold. Formålet var at få et mere detaljeret indblik i Tollundmandens sidste måltid ved bl.a. at kvantificere de forskellige ingredienser og om muligt identificere ingredienser, der ikke havde kunnet spores i forbindelse med Hans Helbæks analyser i 1950. Desuden ønskede vi at undersøge, hvilke parasitter Tollundmanden havde døjet med.</p> <p>I projektet foretog vi både analyser af makrofossiler, pollen, NPP'er, lipider og proteiner, og undersøgelsen er dermed den hidtil mest detaljerede, der er blevet foretaget på et moseligs mave-tarmindehold.</p> <p>Konklusionen var, at Tollundmanden 12-24 timer før sin død fik et måltid bestående af en byggrød tilsat lidt hørfrø og frø fra bleg pileurt samt noget fisk. Desuden kunne vi dokumentere, at han både havde piskeorm, spolorm og bændelorm. I dette oplæg vil både resultaterne og de anvendte metoder blive præsenteret og diskuteret.</p>
11.50 – 11.55	Spørgsmål fra salen
12.00 – 15.15	Messe/Marked i Foyer
12.00 – 13.00	Frokost (herunder kl. 12.45-13.20 evaluering for koor.)
13.00 – 13.30	Marked (herunder kl. 12.45-13.20 evaluering for koor.)
13.30 – 15.00	Orientering i de faglige grupper:
13.30 – 13.45	<p>Førromerske tuegrave i en grænseregion – nye og kommende forskningsresultater <i>Helene Agerskov Rose (Zentrum für Baltische und Skandinavische Archäologie)</i></p> <p>Der er blevet udgravet tusindvis af tuegrave i løbet af de sidste hundrede år og genstandsmaterialet herfra har sat et stort aftryk på den førromerske kronologi. Absolutte dateringer er stadig en mangelvare fra perioden, men her fremlægges et stort ¹⁴C datasæt fra tuegravpladserne Årupgaard, Årre og Søhale. Ved at benytte Bayesiansk kronologisk modellering gives der indblik i forandringer i material kultur, hvilket leder til en absolut kronologisk rammedatering af den førromerske jernalder i Sydjylland.</p> <p>Også syd for den dansk-tyske grænse finder vi store tuegravpladser, men da forskningen ofte har været nationalt fokuseret, er det nemt at overse de ligheder eller forskelle som gravskikken måtte rumme på tværs af grænseregionen. Det gør ZBSA og Arkæologi Haderslev op med i et nyt fælles Interreg netværksprojekt. URNFIELD projektet skal bl.a. etablere et tuegravsnetværk der skal integrere dansk og tysk forskning og være med til at formulere et fremtidigt, internationalt forskningsprojekt.</p>
13.45 – 13.55	<p>Et forfriskende syn på de "røde" grubers potentiale <i>Jannie Koster Larsen & Michael Vinter (moesgaard Museum)</i></p> <p>Gruber med røde lag er et særligt fænomen, der præger et stigende antal undersøgelser indenfor Moesgaard Museums ansvarsområde. Et eksempel herpå er lokaliteten Løtten Østervej, hvorfra ikke mindre end 50 gruber med tilhørende bebyggelse er blevet undersøgt. ¹⁴C-dateringer placerer bopladsen til overgangen mellem yngre bronzealder og tidlig førromersk jernalder, og et flertal af gruberne er med et til mange røde lag. Med afsæt i grubernes omfang (set i forhold til bebyggelsen), bemærkelsesværdigt mange røde lag og grubernes uklare funktion blev en serie af jordprøver udtaget og efterfølgende naturvidenskabeligt undersøgt. Foruden at afdække grubernes naturvidenskabelige potentiale, har undersøgelserne, der omfatter både makrofossil- og trækulsanalyser også belyst nye aspekter omkring grubernes funktion, bopladsaktiviteter og det omgivende kulturlandskab.</p>

13.55 – 14.00	<p>Spørgsmål fra salen</p>
14.00 – 14.10	<p>Et hulbælte m.m. øst for Rødbyhavn <i>Søren Jensen (Museum Lolland-Falster)</i></p> <p>Ved de omfattende arkæologiske undersøgelser i området øst for Rødbyhavn før etableringen af Femern-forbindelsen er der hidtil kun fremkommet få spor af aktivitet fra jernalderen, men ved undersøgelserne i 2020 har dette ændret sig. I foråret 2020 undersøgte Museum Lolland-Falster en større del af et over 670 meter langt hulbælte, hvoraf der tidligere var undersøgt mindre dele. Hulbæltet er et af de få kendte hulbælter udenfor Jylland, og det er desuden usædvanligt bredt. Det er desuden et af de forholdsvis få hulbælter, der ligger i forbindelse med en mulig samtidig bebyggelse, som i øjeblikket er under udgravning. Blandt bebyggelsessporene findes (efter lollandske forhold) velbevarede hustomter med usædvanligt dybt nedgravede stolper.</p>
14.10 – 14.20	<p>Olgerdiget - en 2000 år gammel langvold <i>Lisbeth Christensen (Museum Sønderjylland, Arkæologi Haderslev)</i></p> <p>Olgerdiget er en langvold fra ældre romersk jernalder, 1. årh. e.Kr. Et anlæg, der i luftlinje strækker sig over ca. 12 km i nord-sydlig retning syd for Åbenrå. Det består af forskellige afsnit med palisadehegn, grav og vold, som er blevet undersøgt i årene 1928-2006. Museum Sønderjylland- Arkæologi Haderslev foretog den seneste udgravning i efteråret 2020. Anledningen var, at Tinglev Forum ville genskabe 10-12 m af Olgerdiget i 1:1 og på dets oprindelige placering ved Bjerndrupvej, umiddelbart øst for Tinglev. Projektet var planlagt som en del af fejringen af Genforeningsåret. Museet havde ved tidligere undersøgelser i området fundet spor efter Olgerdiget og dele af anlægget var blevet fredet i 1932. Ved udgravningen i 2020 blev der afdækket en voldgrav samt to palisadegrøfter med bevarede egestolper. Dendrodateringerne udgør et vigtigt bidrag til udbygningen af den danske grundkurve for egetræ i 1. årh. e.Kr. Samtidig er de med til at underbygge anlæggets datering, dets byggefaser og forståelsen af Olgerdigets betydning.</p>
14.20 – 14.25	<p>Spørgsmål fra salen</p>
14.25 – 14.35	<p>En rig kvindegrav med hesteudstyr – nye resultater fra Tombølgård <i>Mads Leen Jensen (Museum Sønderjylland, Arkæologi Haderslev)</i></p> <p>I 2018 gennemførte Museum Sønderjylland en udgravning af den dyrkningstruede urnegravplads Tombølgård på Als i Sønderjylland. Gravpladsen kan dateres til per. B1 og B2 i ældre romersk jernalder. Gravpladsen kendes fra en mindre udgravning i 1932 af en enkelt rigt udstyret urne, med bl.a. romersk import og andre præstigegegenstande. I oplægget præsenteres gravgaverne fra den ene af de nye urnegrave, som bl.a. indeholdt en guldbælte, romersk import, et bidsel til hest og seletøjsbeslag. Kombinationen af seletøj i rigt udstyret kvindegrave kendes også fra et mindre udvalg af samtidige rigt udstyret grave i Danmark. Seletøjsbeslagene hører til blandt de tidligste germanske typer og kan trække paralleller til det romerske område omkring Rhinen og området omkring Kaliningrad, mellem Litauen og Polen.</p>
14.35 – 14.45	<p>Ferslevvej ved Aalborg – en rig kvindegrav fra ældre romersk jernalder <i>Peter Thomsen (Nordjyske Museer)</i></p> <p>I Aalborg-området er der i de seneste år blevet gravet en stor mængde grave fra ældre</p>

14.45 – 14.55	<p>jernalder på flere forskellige lokaliteter. Langs Ferslevvej syd for Aalborg blev der i 2019 undersøgt et cykelstistracé, som løb gennem et kendt bopladsområde fra ældre jernalder. Det var dog ikke kun bebyggelsesspor, men også en række jordfæstegrave, som dukkede op i det smalle tracé. Flere af gravene, som dateres fra ældre romersk jernalder og til begyndelsen af ældre germansk jernalder, udmærker sig ved at være meget velbevarede og uforstyrrede, pga. stor dybde og deres placering i kridt.</p> <p>Specielt en grav sprang i øjnene, efter den nærmest ved et tilfælde blev fundet. En meter nede i den massive kridtundergrund lå skelettet af en rig kvinde fra yngre romersk jernalder. Hendes gravudstyr bestod bl.a. af en stor mængde perler, fibler og en unik fortinnet tenvægt.</p> <p>Bjertrup Østergård – begravelser med guld, glasperler og genopgravninger <i>Anja Vegeberg Jensen (Museum Skanderborg)</i></p> <p>I andet halvår af 2020 blev der udgravet to yngre jernalder-boplads med tilhørende gravpladser. Den ene gravplads bestod af 4 jordfæstegrave samt en urnebegravelse med tilhørende ligbålskonstruktion.</p> <p>Den anden gravplads bestod af 8 urnebegravelse samt 12 jordfæstegrave. Desuden fandtes også en firstolpebygning med askefyldte stolper, formodentlig relateret til begravelserne. Jordfæstegravene viste sig at indeholde en hel del genstande: lerkar, perler af forskellig type samt diverse metalgenstande. På denne gravplads fandtes også to elitebegravelse: Den ene grav antages at være en mandsgrav, idet den blandt andet rummede sølvpinset og øreske, en guldfingerring og en bronzebeslået træspand. Den anden grav var en kvindegrav og rummede blandt andet 3 sølvfingerringe, en jernkam, en pragtfibel og massevis af glasperler. Begge elitebegravelse samt en anden gravlæggelse viste tydelige tegn på genopgravning, foretaget i oldtiden.</p>
14.55 – 15.00	<p>Spørgsmål fra salen</p>
15.00 – 15.15	<p>Eftermiddagskaffe</p>
15.15 – 16.30	<p>Orientering i de faglige grupper:</p> <p>JERNALDER</p> <p>15.15 – 15.25</p> <p>Nye grave fra yngre romersk jernalder fundet på Vestsjælland <i>Louise Melchior Rasmussen (Museum Vestsjælland)</i></p> <p>I forbindelse med Baltic Pipe-projektet blev der ved Bjærup på Sydvestsjælland opdaget en mindre gravplads fra yngre romersk jernalder. Gravpladsen er lokaliseret på et jævnt plateau på kanten af en tunneldal, hvorfra der er frit udsyn til Lindeså. Grave fra yngre romersk jernalder er nok mest kendt fra Østsjælland, hvor de meget hyppigt er blevet fundet og publiceret. Fra Vestsjælland kender vi derimod langt færre grave. Derfor er det meget glædeligt at kunne tilføje nye gravfund fra dette område og dermed øge vores generelle viden om grave og gravskik i yngre romersk jernalder på Sjælland. Gravene ved Bjærup var forholdsvis ringe bevarede. Dette indlæg fokuserer på de resultater, som vi på trods af dette alligevel fik ud af udgravningen. Såsom de fund der blev gjort i gravene, gravskikken, gravpladsens interne struktur og beliggenhed i forhold til den lokale topografi.</p> <p>15.25 – 15.35</p> <p>Gravplads og kulthus i helligområde fra yngre romersk-/ældre germansk jernalder. Grønhøjgårdgravpladsen ved Vaarst i Nordøsthimmerland <i>Torben Trier Christiansen (Nordjyske Museer)</i></p>

	<p>Blot 5 km sydøst for den store Sejlflodgravplads har lokale detektorfolk lokaliseret endnu en stor, usædvanlig gravplads fra samme tidsrum. I de forgangne to sæsoner har Nordjyllands Historiske Museum med støtte fra Slots- og Kulturstyrelsen undersøgt dele af det store fundområde. Undersøgelserne har indtil videre været fokuseret i den sydligste af tre samtidige gravpladser. Her har den delvist nedpløjede gravplads oprindelig rummet hundredvis af grave. Undersøgelserne har udover 70 grave afdækket stolpehullerne efter et kraftigt hus centralt på gravpladsen samt et fundrigt kulturlag tæt ved bygningen. Fundmaterialet fra gravpladsen rummer flere ekstraordinære genstande og tæller udover gravinventar også 30 romerske dinarer, en guldrakete og flere små guldklip, som formentlig blev deponeret i området. Meget tyder på, at gravene blev anlagt i et centralt helligområde. Omkring 500 e.Kr. ophørte gravlæggelserne, og kort efter blev gravene vandaliseret.</p>
15.35 – 15.40	<p>Spørgsmål fra salen</p>
15.40 – 15.50	<p>Elleshøj - Nyt om Haagerup og Blidegn gravenes nærområde <i>Nikolaj Garhøj Larsen (Øhavsmuseet Faaborg)</i></p> <p>Den rige Haagerup grav og den unikke Blidegn grav er velkendte lokaliteter fra romersk jernalder. Men de har stået som enkelte nedslag i et næsten fundtomt område. Nye fund og forskning giver imidlertid håb om, at de rige grave kan sættes ind i en kontekst. Udgangspunktet for foredraget er lokaliteten Elleshøj, hvor nylige undersøgelser af detektorfolk og Øhavsmuseet viser tegn aktiviteter udover det normale bopladsniveau. Elleshøj har været erkendt siden 1800-tallet, og indeholder formentligt både grave og bopladser, spændende fra stenalder til middelalder. Detektorførere og amatørarkæologer har igennem de senere år undersøgt Elleshøj, og har blandet andet fundet denarer, guldgenstande, fragmenter af romerske importvarer samt keramik. I efteråret 2020 udførte Øhavsmuseet derfor en prøveudgravning på stedet. Lokaliteten viste sig at indeholde et vidtstrakt kulturlag og bopladsspor, men ingen grave. Temaet for foredraget er undersøgelserne ved Elleshøj, samt hvordan lokaliteten føjer sig til de nærliggende grave og landskabet omkring dem.</p>
15.50 – 16.00	<p>Veldbæk Industri <i>Tobias Torfing (Sydvestjyske Museer)</i></p> <p>I næsten hele 2021 har vi været i gang med en stor udgravning ved Velbæk lige syd for Esbjerg. Der er mange perioder til stede: blandt andet senneolitiske huse, jordfæstegrave fra enkeltgravstid, ældre og yngre bronzealderbebyggelse, bybebyggelse og grave fra førromersk jernalder, og adskillige gårde fra middelalder og nyere tid, samt bunkere og andre anlæg fra anden verdenskrig. Oplægget vil dog fokusere på udgravningen af en landsby fra yngre romersk jernalder og ældre germansk jernalder.</p> <p>Landsbyen er interessant da den er tredje landsby i nærområdet hvor der er foretaget store fladedækkende udgravninger, og vi kan derfor begynde at kigge på forskelle i organisering og udvikling af landsbyen i lokalt perspektiv med meget høj opløsning.</p>
16.00 – 16.05	<p>Spørgsmål fra salen</p>
16.05 – 16.15	<p>Tip tap tønede... Nye lokaliteter nær Strøby Toftegård på Stevns <i>Maja Schultz (Museum Sydøstdanmark)</i></p>

16.15 – 16.25	<p>Afslutningen af publikationen af resultaterne af udgravningen ved stormandsgården Strøby Toftegård nærmer sig sin afslutning. Undervejs er der fremkommet en del nye pladser fra yngre jernalder – vikingetid på Stevns.</p> <p>Nogle ligger i Strøby Toftegårds umiddelbare nærhed, mens andre snarere må siges at ligge indenfor Strøby Toftegårds interessesfære. Fundene rykker ved vores tidligere billede af Strøby Toftegård som en stormandsgård fra yngre germansk jernalder-vikingetid, der omkring årtusindskiftet flytter ca. 1,5 km mod øst og bliver til landsbyen Strøby. Samtidig ser det ud til, at der med stor sandsynlighed findes lokaliteter på Stevns, som at dømme ud fra detektorfund måske kan sammenlignes med Strøby Toftegård</p> <p>Baltic Pipe - Før, under og efter <i>Michael Vennersdorf (Museum Vestsjælland)</i></p> <p>Museum Vestsjælland har som andre museer været beskæftiget med Baltic Pipe. Ved den forudgående arkæologiske analyse, under feltarbejdet og til dels den igangværende efterbearbejdning er kommet mange nye erkendelser om landskab og fortidsminder i og omkring traceet. De efterhånden uundværlige LiDAR-skyggekort har været anvendt til erkendelse af mange nye gravhøje i traceets nærhed samt vurdering af sundhedstilstanden af de beskyttede diger vi passerede undervejs i traceet. Erfaringerne fra bl.a. Baltic Pipe har givet anstød til et mindre projekt med registrering af overpløjede gravhøje i oplandet til andre større sager med igangværende beretningsarbejde; med en kraftig forøgelse af antallet af høje til følge. Desuden viser arbejdet med digerne at der mange steder er behov for en løbende revision af digekortene, hvilket også erkendes i mange andre sammenhænge.</p> <p>De udgravede fortidsminder består primært af bebyggelse, men der har dog været kærkomne afstikkere fra denne norm i form af grave og produktionsanlæg. Anlægsarbejdets langstrakte karakter gav desuden en længe ventet mulighed for, med gevinst, at sondere tilstedeværelsen af bebyggelse fra oldtiden i den sydøstlige del af nuv. Slagelse kommune, som har været notorisk dårlig belyst i antikvarisk sammenhæng sammenlignet med resten af kommunen og Vestsjælland.</p>
16.25 – 16.30	Spørgsmål fra salen
16.30	Mødet slutter
<p>Koordinatorer vedr. Kultur-, naturhistorisk og kunsthistorisk orienteringsmøde 2021 - Forhistorisk Arkæologi</p> <p>Niels Algreen Møller Museum Thy, Jernbanegade 4, 7700 Thisted Tlf.: 9797 4277 Mail: niels@museumthy.dk</p> <p>Sidsel Wählin Vendsyssels Historiske Museum, Museumsgade 3, 9800 Hjørring Mobil: 3038 8622 Mail: sw@vhm.dk</p> <p>Niels Nørkjær Johannsen Institut for Kultur og Samsuns - Forhistorisk Arkæologi, fag, Moesgård Allé 20, 8270 Højbjerg Tlf.: 8716 2078 Mobil: 2815 8792 Mail: nnj@cas.au.dk</p> <p>Tovholder Kasper Høhling Søsted</p>	

Museum Lolland-Falster, Frisegade 40, 4800 Nykøbing F
Tlf.: 5484 4400
Direkte: 5121 2950
Mail: khs@museumlollandfalster.dk

Program for Historisk Arkæologi

Kære kollegaer!

Koordinatorerne for Historisk Arkæologi har hermed fornøjelsen at udsende programmet til årets faglige orienteringsmøde i Vejle.

For at give plads til indlæg om undersøgelser fra både 2019, 2020 og 2021 ligger indlæggene med fokus på metode og indlæg med udgangspunkt i vikingetiden hos Historisk Arkæologi, selvom disse formentlig også har en bredere appel. **Alle er velkomne!**

Som sidste punkt i orienteringen i de faglige grupper onsdag d. 17. november, er der en fællessession for Forhistorisk og Historisk Arkæologi om årets Danefæ.

Efter en aktuell museumspolitisk debat ved ODM torsdag den 18. november vil der være et oplæg om **Alken Enge og Illerup Ådal - jernalderens ritualer belyst i storskala** ved Museumsdirektør på Moesgaard Mads Kähler Holst. Dette er fælles for Forhistorisk og Historisk Arkæolog.

Resten af dagen fortsættes programmet for Historisk Arkæologi med faglige indlæg.

Alle indlæg vil som udgangspunkt være en præsentation på 10 min efterfulgt af 5 min til spørgetid.

Vi gør opmærksom på, at det endelige program udsendes primo november.

Vi glæder os til at se jer igen!

Med venlig hilsen

Koordinatorerne for Historisk Arkæologi

Onsdag den 17. november 2021

10.00 – 10.30	Ankomst (Indkvartering fra kl. 14.00)
10.30 – 12.30	<p>Orientering i de faglige grupper:</p> <p>VIKINGETID</p> <p>10.30 – 10.40 Vikingen fra Fregerslev - nu med hus?! <i>Merethe Schifter Bagge (Museum Skanderborg)</i></p> <p>Vikingegravpladsen Fregerslev II med den fornemme ryttergrav fra 900-tallet, ligger på en bakketop i et let bølget morænelandskab kun 1 km nord for den lange Stilling-Solbjerg sø. De tidligere udgravninger på nordsiden af Herredsvejen samt detektorafsøgninger i området mellem gravplads og sø, har ikke umiddelbart givet anledning til en nærmere placering af den vikingetidige bebyggelse.</p> <p>En udvidelse af Herredsvejen i foråret 2021 skulle til gengæld vise sig at bringe spændende nyt for dagen, idet der kun 60 meter fra ryttergraven, dukkede to Trelleborg-huse op. Husene (Fregerslev III) ligger på samme bakketop som gravpladsen og bortset fra et par ældre brandgrave, ligger de helt rent. Spørgsmålene er mange. Har vi mon fat i kanten af stormandsgården? Eller kan der være tale om to huse med særlig tilknytning til gravpladsen?</p>

10.45 – 10.55	<p>Nye udgravninger ved Fæsted/Harreby og fundet af et sølvdepot <i>Lars Grundvad (Museet Sønderskov)</i></p> <p>Med midler fra SLKS undersøgte Museet Sønderskov i nov. 2020 et felt på 5400 m² på marken, hvor Fæstedskatten blev opdaget og udgravet i 2016. Årsagen var, at arkæologien var truet af landbruget, og målet var at forstå et flerfaset hegn, som omgav gården med den formodede hørg samt haller. Derved var der også håb om at lære mere om et "indenfor" og et "udenfor" hegnene. Missionen lykkedes, og vi har nu en øget forståelse af et ca. 150 m langt hegn, som sandsynligvis er knyttet til en 575 m lang omfattende jordvold. Vi har tilmed fået en opfattelse af flere porte, hvor Fæstedskatten som bekendt blev gemt ved den ene. Interessant nok skulle en grube ved naboporten mod syd vise sig at indeholde endnu et depot; nemlig mere end 100 stykker sølv, som umiddelbart blev nedlagt ved samme tid som guldsømmen i sidste halvdel af 900-tallet.</p>
11.00 – 11.10	<p>Vikinger øst for Odense - en gravplads fra vikingetiden i Tietgenbyen <i>Jakob Bonde (Odense Bys Museer)</i></p> <p>I sommeren 2019 foretog Odense Bys Museer en arkæologisk udgravning i Tietgenbyen sydøst for Odense. Herved registreredes en gravplads med 24 jordfæstegrave fra vikingetid. Gravpladsen har dækket et område på mindst en hektar og gravpladsens indre struktur tyder på, at den kan være anlagt omkring et tidligere vejforløb. Gravpladser fra vikingetiden er relativt sjældne på Fyn og det er derfor værd at bemærke, at der 700 meter mod øst er registreret en lignende gravplads. Her udgravedes 50 grave, der dateres til overgangsperioden fra hedenskab til kristendom. At to gravpladser har ligget så tæt ved hinanden viser at området øst for Odense må have været et velbefolket område i vikingetiden. Gravfundene fortæller desuden om et vidt forgrenet kontaktnetværk og det forventes at kommende studier af materialesammensætning vil kunne belyse disse spørgsmål i forbindelse med projektet <i>Årtusinders råvarer</i>, der netop har til formål at undersøge de forhåndenværende materialers geografiske ophav.</p>
11.15 – 11.25	<p>Skålspænder og tekstiler fra rige vikingegrave i Fjelsted ved Mariager <i>Lars Egholm Nielsen (Nordjyske Museer)</i></p> <p>I 2015 fik museet indleveret et detektorfundet sæt skålspænder fra en mark syd for Mariager. Her havde Rasmus Gregersen gået med detektor på sin fars marker og fundet 2 skålspænder og et ligearmet spænde indenfor 10x10 m. Museet rykkede ud og fik efterfølgende gravet i 3 sæsoner på hvad der skulle vise sig at være en gravplads med 19 grave fra 900-tallet. Flere af gravene var rigt udstyret med skålspænder, skrin, perler og andre herlige sager. De specielle bevaringsforhold omkring bronzeskålspænderne har været optimale for træ og tekstil, og vi har dermed fået et lille indblik i dragtmoden og tekstilproduktionen. Det store og omfattende fundmateriale har været længe under vejs ved Bevaringscenter Nordjylland og kan nu fremlægges</p>
11.30 – 11.40	<p>Gerdrupgraven – nye resultater, nye spørgsmål <i>Ole Kastholm (Roskilde Museum)</i></p> <p>I 1981 blev en dobbeltgrav fra 800-tallet udgravet ved Gerdrup nord for Roskilde. I graven lå en kvinde og en mand. Kvinden blev begravet med en lanse, mens manden tilsyneladende var blevet dræbt inden begravelsen. Graven er blevet opfattet som en 'Master and Slave begravelse'. Det er også foreslået, at graven blev placeret på et øde sted, fordi de begravede måske var udstødte. Imidlertid viser en senere udgravning</p>

11.45 – 11.55	<p>kombineret med nyere C14-analyser, at begravelsen var en del af en lille multiperiodegravplads, placeret nær en gruppe ældre gravhøje. Topografiske analyser indikerer, at begravelsen også var placeret ved et vadested, og dermed havde en fremtrædende placering. Ikke mindst viser nye DNA-analyser overraskende, at de to begravede har en nær biologisk relation; det er mor og søn. De nye resultater giver anledning til nogle overvejelser og spørgsmål.</p> <p>Velklædt i Vikingetiden <i>Ulla Mannering (Nationalmuseet)</i></p> <p>Velklædt i Vikingetiden er et treårigt projekt, som er designet til at fremhæve variationen i vikingetidens tekstilkvaliteter, og komme med et fagligt funderet bud på en rekonstrueret mands- og kvindedragt fra vikingetiden. Projektet giver de mange interesserede, som arbejder med dragtrekonstruktioner på museer og formidlingscentre et overblik over de tilgængelige dragtkilder, deres datering, udsagnsværdi, og hvordan de kan tolkes og sættes sammen.</p> <p>De planlagte rekonstruktioner af tekstiler, redskaber og dragter, som vi nu er ved at være færdige med, skal give museumspublikum og andre interesserede en anderledes og mere taktil oplevelse af vikingetidens tekstilhåndværk.</p> <p>Velklædt i Vikingetiden samarbejder med Center for Tekstilforskning på Københavns Universitet og Sagnlandet Lejre. Projektet er finansieret af VELUX FONDENS Museumsprogram. Vi har nu arbejdet på projektet i 2 år, og er klar til at vise vores resultater frem og dele vores erfaringer.</p>
12.00 – 12.10	<p>Øster Vandet. Nyligt undersøgt grubehusplads i Thy <i>Kirstine Krath Helweg og Jakob Westermann (Museum Thy)</i></p> <p>Forud for etablering af en privat skov, har Museum Thy i april 2020 med økonomisk tilskud fra Slots- og Kulturstyrelsen forundersøgt og udgravet et større område omkring Øster Vandet i det nordlige Thy. Området ved den undersøgte plads er på forhånd kendt for sit rige fundmateriale fra detektorafsøgninger og påtrufne stenlægninger ved markarbejde, og på den baggrund er der i foråret lavet sonderende forundersøgelser for at vurdere trusselsbilledet af fortidsminder på udvalgte områder. Bebyggelsen, der ser ud til at strække sig fra yngre germansk jernalder og op i vikingetid og tidlig middelalder, omfatter bl.a. mange grubehuse og langhuse. Et enkelt af disse langhuse var særligt velbevaret.</p>
12.15 – 12.25	<p>METODE</p> <p>Damhus-skatten: første resultater fra elementær analyse og blyisotopanalyse. <i>Thomas Birch (Moesgård Museum), Helle Horsnæs (Nationalmuseet), Claus Feveile (Sydvestjyske Museer), Mahir Hrnjic (Aarhus Universitet), Jens Christian Moesgaard (Stockholm Universitet), Rasmus Andreasen (Aarhus Universitet)</i></p> <p>Inden august 2018, var der kun 13 kendte eksempler af de så kaldte KG4 (kombinationsgruppe 4) mønter, hvilkets kendetegn er et ansigt/fremadskuende hjort (Moesgaard 2018). Opdagelsen af Damhus-skatten, med sine 256 mønter, er en markant tilføjelse til de tidligere kendte KG4 typer (Feveile og Moesgaard 2018). I et fælles samarbejde mellem Nationalmuseet, Sydvestjyske Museer, Moesgaard Museum og Aarhus Universitet, er femogtyve mønter blevet valgt til analyse af metal- og blyisotopkompositionerne. Resultaterne giver et indblik i prægningsteknologien og oprindelsen af det sølv, der blev brugt til at præge Damhus-mønterne.</p>

12.30 – 13.30	Frokost
13.30 – 15.00	Orientering i de faglige grupper:
13.30 – 13.40	<p>Metaldektorafsøgning af store udgravningsarealer <i>Claus Feveile (Sydvestjyske Museer)</i></p> <p>I den nationale strategi for yngre jernalder og vikingetid, er brugen af metaldektor nævnt som en måde at kvalificere resultaterne af en forundersøgelse, samt ikke mindst skabe et sammenligningsmateriale mellem ”dektorlokaliteter” (typisk uden udgravning) og udgravede lokaliteter (typisk uden dektorafsøgning) inden sidstnævnte for altid gøres utilgængelige for afsøgning.</p> <p>Indlægget vil præsentere afsøgningsstrategier efter forundersøgelsen samt i forbindelse med den egentlige undersøgelse og give eksempler på gennemførte afsøgninger.</p> <p>Hvordan griber man det an – og ikke mindst: Hvad koster det, både i tid og kroner.</p>
13.45 – 13.55	<p>Feltopmåling med drone. Nemt, hurtigt, billigt - og bedre. <i>Esben Schlosser Mauritsen (Arkæologi Vestjylland)</i></p> <p>I 2013 begyndte vi at bruge dronemotografier til opmåling af udgravninger som et supplement til GPS eller totalstation. I dag bliver næsten al feltopmåling i Arkæologi Vestjylland foretaget ved hjælp af drone og fotogrammetri, og vi har nu syv uddannede dronepiloter. Vi har beregnet at dronemotopmåling kan være indtil seks gange hurtigere end GPS-opmåling. Resultatet er tilmed langt bedre og mere objektivt. Timevis af slidsom og ensformig GPS-opmåling er derfor fortid hos os. Det samme er grimme og kantede plantegninger.</p>
14.00 – 14.10	<p>Hvor arkæologisk viden bliver til <i>Anna S. Beck (Museum Sydøstdanmark)</i></p> <p>Rigsrevisionens undersøgelse af administrationen af den lovpligtige arkæologi fra 2018 har bragt fornyet fokus på den viden, som de lovpligtige udgravninger bidrager med. Selvom dele af det faglige grundlag for undersøgelsen nok kan kritiseres, så stiller rapporten faktisk et helt centralt og relevant spørgsmål: hvad er væsentlig ny arkæologisk viden? Et spørgsmål, som der nok ikke findes nogle enkle svar på - og som kræver en dybere faglig refleksion og diskussion af det arkæologiske vidensbegreb. Afledt heraf har et forskningsprojekt kortlagt rammerne for vidensproduktionen i de lovpligtige udgravninger. I oplægget skal resultater fra denne kortlægning fremlægges og diskuteres i forhold til hvad de lovpligtige udgravningers rolle er i dag.</p>
14.15 – 14.25	<p>En ny kulstof-14 kalibreringskurve – hvad betyder det? <i>Jesper Olsen (Institut for Fysik og Astronomi, AU)</i></p> <p>For første gang i over 20 år afstedkommer den nyligt opdaterede kulstof-14 kalibreringskurve, IntCal20, væsentlige ændringer i de kalibrerede aldre for de sidste ca. 5000 år. Med IntCal20 er der tilføjet nye træringkronologier med årlig opløsning. De nye kronologier er verificeret ved at være målt i flere laboratorier og afslører systematiske forskydninger af de kalibrerede aldre tilbage i tiden. Særligt store afvigelser fra tidligere kalibreringskurver kan ses for overgangen mellem bondestenalder og Bronzealderen, for Romersk jernalder og i Vikingetiden. Dette foredrag vil give et overblik over konstruktion og verificering af IntCal20 samt kalibreringskurvens kulturhistoriske implikationer gennem udvalgte eksempler.</p>

14.30 – 14.40	<p>Høj variation af Sr isotop værdier & høj mobilitet af Sr kræver en detaljeret tilgang til etablering af sammenligningsgrundlag <i>Rasmus Andreasen & Eerik Thomsen (Institut for Geoscience, AU)</i></p> <p>Strontium isotoper bruges ofte til at spore oprindelsen og bevægelsesmønstre af forhistoriske mennesker. For at kunne vurdere, hvorvidt personer, dyr, eller materialer er lokale eller kommer andetsteds fra, er man imidlertid nødt til at sammenligne de målte $^{87}\text{Sr}/^{86}\text{Sr}$ værdier på arkæologiske materialer med relevante prøver fra området, hvori materialerne er fundet. Sædvanligvis er prøverne til dette sammenligningsgrundlag nutidige, og kan derfor være påvirket af moderne menneskers aktiviteter, inklusiv landbrug. Thomsen og Andreasen (2019) påviste en signifikant påvirkning fra jordbrugskalk på strontium værdierne i kalkfattige hedesletter. Efterfølgende er undersøgelsen udvidet til at omfatte bakkeøer og moræne landskaber. Data viser, at strontium isotoper i disse områder også er påvirket af moderne landbrug, og udviser en betydelig højere grad af variation, end hvad der ses i eksisterende kortlægning af strontium. Ignorerer man landbrugets påvirkning, vil det lede til en markant overestimering af graden af forhistorisk mobilitet.</p> <p>BYARKÆOLOGI</p>
14.45 – 14.55	<p>Gammeltorv 24, København <i>Andréa Borgius (Københavns Museum)</i></p> <p>Under de seneste åren har Københavns Museum fått möjlighet att utföra flera undersökningar i hjärtat av middelalderbyen. Vi vill presentera preliminära resultat från den senaste, som pågår i hörnet av Gammeltorv 24/Frederiksberggade 2. Utgrävningen berör ett område som är helt centralt för vår förståelse av det tidigmedeltida København. Vid den pågående utgrävningen har vi blottlagt ca. 20 meter av en vallgrav: anläggningen är välbevarad och det har varit möjligt att stratigrafiskt knyta den till äldre och yngre anläggningar. Denna vallgrav har länge varit känd som vallgraven runt det äldsta København, men genom de senaste årens undersökningar vet vi att den äldsta byen har varit större än tidigare trott, och det är inte längre troligt att vallgraven har omgärdat byen. Vad vallgraven har omgärdat, och dess roll för det tidiga København, är ännu högst osäkert. Upplägget omhandlar våra resultat hittills, fagligt fokus för utgrävningen, och preliminära tolkningar om datering och funktion.</p>
15.00 – 15.15	Eftermiddagskaffe
<p>15.00 – 17.45</p> <p>15.00 – 15.10</p>	<p>Orientering i de faglige grupper:</p> <p>Aalborgs Vesterport <i>Stine A. Højbjerg (Nordjyske Museer)</i></p> <p>I forbindelse med belægningsarbejder i Algade, blev det i vinteren 2019/2020 muligt at lave nye undersøgelser ved den senmiddelalderlige byport, Vesterport. Vesterport blev udgravet allerede i 1907, hvor der blev fundet rester af et muret porttårn og broanlæg over Vesterå. Porttårnets kælder blev efterfølgende dækket under beskyttende loft og rummet gjort tilgængeligt fra et dæksel i Algade. Op gennem 1900-tallet gav diverse gadereguleringer ligeledes mulighed for at studere partier af ruinen, især omkring broen. Det var således et ganske velundersøgt anlæg, der åbenbarede sig, da betondækket over ruinen blev fjernet, men heldigvis var det stadig muligt at føje ny viden til byportens historie.</p> <p>I indlægget præsenteres de nye iagttagelser omkring port og broanlæg, ligesom sikring af det fredede anlæg vil blive inddraget.</p>

15.15 – 15.25	<p>I lort til halsen på Købmagergade i København - Et indblik i 900 års historie <i>Zenon Topcagic Rosenkvist og Simone Mayer (Københavns Museum)</i></p> <p>Fra juni 2019 til juli 2020 gennemførte Københavns Museum et større udgravningsprojekt på Købmagergade i indre by. I alt blev mere end 2500 m² undersøgt med forundersøgelse og udgravninger.</p> <p>Under resterne af en 1800-tals porcelænsfabrik med vidtstrakte pælefunderinger og brolægninger fra 16-1700-tallets adelsgårde, fremkom mange latriner fra 15-1600-tallet. Latrinerne giver mulighed for nærmere naturvidenskabelige undersøgelser om beboernes sundhedstilstand og ernæring.</p> <p>Ved siden af gruber med slagteriaffald fra 14-1500-tallet fandtes der mange gruber uden fund, hvor funktionen stadig er uklar og ønskes belyst. Sammen med en række skelgrøfter danner nogen af gruberne de ældste anlæg – muligvis fra 1100-tallet. Samlet set har de arkæologiske udgravningsresultater fremvist, at der på Købmagergade er stor aktivitet, allerede for 800-900 år siden.</p> <p>Denne helt ny viden skal derfor bl.a. belyse de menneskelige aktiviteter i Københavns periferi i den tidlige middelalder.</p>
15.30 – 15.40	<p>Sct. Anna Gade 5 - En bygård fra renæssancen i centrum af Helsingør <i>Liv Appel (Museum Nordsjælland)</i></p> <p>I forbindelse med renoveringen af en kommunal ejendom fra ca. 1850 på hjørnet af Rådhusstræde i Helsingør stødte funderingsarbejderne i foråret 2021 på et flisegulv ca. 60 cm under det nuværende kældergulv. Museum Nordsjælland har siden overvåget anlægsarbejdet, hvilket har resulteret i en større arkæologisk udgravning i kælderen under ejendommen. Der er afdækket gulvlag under forhuset og i en af sidebygningerne foruden latriner og brønde i bygårdens baggård. Bygården er anlagt i slutningen af 1500-tallet, og ved undersøgelsen er der fremkommet importkeramik fra 1500-1600-tallet fra bl.a. Tyskland, Nederlandene og Frankrig. Vi håber, at det ved arkivalske undersøgelser vil være muligt at sætte navn på nogle af beboerne i bygården. Dette er en af de få større arkæologiske undersøgelser, der hidtil er gennemført i Helsingørs middelalderlige bykerne, hvor de mange bevaringsværdige huse bevirker, at der sjældent foretages nybyggeri.</p>
15.45 – 16.00	<p>Arkæologiske undersøgelser i Kastellet 2019-21 <i>Camilla Haarby Hansen og Niels Henrik Andreasen (Københavns Museum)</i></p> <p>Skybrudssikringen af det fredede fortidsminde, Kastellet, har affødt et større arkæologisk projekt. Siden efteråret 2019 har arkæologer fra Københavns Museum fulgt op- og afgravninger til nye regnvandsledninger, spildevandskloaker, forsinkelsesbassiner, forsyningsrør og brolægninger. De praktiske forhold omkring Kastellet som fungerende militært område og arbejdsplads for hundredvis af mennesker samt et yndet turistmål har budt på udfordringer for både planlægningen og udførelsen af det arkæologiske arbejde.</p> <p>Københavns Museum har forestået det arkæologiske arbejde gennem snart to år og vil give en karakteristik af denne indsats med fokus på forventninger og perspektiver samt anvendte undersøgelsesmetoder, herunder systematisk brug af metaldetektor på afdækkede flader.</p> <p>Yderligere ønsker vi at besvare spørgsmålene: Hvordan – helt konkret – har den arkæologiske undersøgelse leveret ny viden om fortidsmindet og derved øget dets kulturhistoriske værdi? Hvordan er den fremtidige fortælling om Kastellet styrket? Og hvad er de fremtidige arkæologiske interesser i Kastellet i kølvandet på et så indgribende anlægsarbejde?</p>

16.05 – 16.15	<p>Christiansholm - en (næsten) totaludgravning af en kunstig ø fra slutningen af 1600-tallet i Københavns inderhavn <i>Gerd Bindesbøl Ravnholt (Københavns Museum)</i></p> <p>I vinteren 2019/20 blev de egentlige undersøgelser af den opfyldte ø Christiansholm udført. Forundersøgelsen blev præsenteret på mødet i 2019, og her kommer opfølgningen. Omkring øens oprindelige afgrænsning blev der registreret bolværker i mange faser, med stor variation i konstruktionerne. De ældste bolværksfaser fra slutningen af 1600-tallet er udført af private, mens de senere faser må være udført af Søetaten og senere Christiansholms Fabrikker. På øens vestlige side sås fundamenter fra raperthus, vagtbygning og artilleriskole, der stammer fra Søetatens aktiviteter på øen op gennem 1700-tallet. I opfyldsmasserne var fundmængden nærmest uendelig. Ganske lidt er blevet gemt. Blandt de absolutte highlights kan nævnes et lille stykke skiffer med en indridsning af en mand iført hotteste mode anno 1700, en tommestok, der også stammer fra øens tidlige fase, samt et kondom, der formentlig er fra lige omkring år 1900 og måske Danmarks ældste.</p>
16.20 – 16.30	<p>Kranerne på Christiansholm <i>Per Henrik Jansson (Københavns Museum)</i></p> <p>To steder på Christiansholm var der konstrueret kraner, hvor fundamenterne var flettet ind i bolværkerne. Allerede i forundersøgelsen fandtes velbevarede rester af fundamentet til den historisk kendte mastekran anlagt af Søetaten i 1754. Kranens fundament var opbygget i gule flensborgtegl, lagt på et gedigent pæleværk. Selve kranen var der ikke spor efter, men i tilknytning til den fandtes spor efter både en ældre og en yngre løfteanordning, sidstnævnte i form af fundamenter til fire gangspil. Størstedelen af kranen blev udgravet, mens en mindre del er in-situ-bevaret, dels udenfor det spunsede område og dels under bunden af parkeringskælderen. I forbindelse med selve undersøgelsen blev der også registreret spor efter en mindre kran, der er dendrodateret til øens tidlige fase lige før år 1700. Denne kran er formentlig anlagt af brødrene Motzman, der påbegyndte opfyldningen af øen for at lave et privat værft.</p>
16.35 – 16.45	<p>Støvring vandmølle <i>Jeanette Ladefoged Halkier (Nordjyske Museer)</i></p> <p>Forud for etableringen af et regnvandsbassin foretog Nordjyske Museer i den sene vinter og det tidlige forår 2021 en arkæologisk udgravning af dele af Støvring vandmølle. Møllen nævnes første gang i et testamente fra 1268, og den kan herefter følges helt frem til 1958, hvor driften ophørte.</p> <p>Ved undersøgelsen fremkom en vandmølle fra 1200-1300-tallet samt resterne af en noget senere mølle fra 1700-1800-tallet. Disse yngste levn udgøres af møllerens gård samt et egentligt møllehus, mens de ældste anlæg udgøres af en velbevaret vandmølle i træ, bestående af bl.a. en hjulrende funderet på to kraftige underlagsbjælker. I hjulrenden lå flere trægenstande, heriblandt dele af selve møllehjulet.</p>
16.50 – 17.00	<p>Teglovne fra Auning <i>Thomas Guntzelnick Poulsen (Museum Østjylland)</i></p> <p>Museum Østjylland har registreret tre teglovne ved Auning på Djursland. Den mindste ovn er anlagt i slutningen af 1500-tallet eller begyndelsen af 1600-tallet. Den var meget velbevaret og manglede stort set kun det hvælvede loft. I opfyldet omkring denne ovn blev fundet store mængder keramik og forskellige personlige genstande. De to andre ovne lå direkte oven på hinanden. Begge havde kun bevaret mindre dele af væggene,</p>

	<p>men ovns gulve var velbevarede. Den yngste ovn var meget stor i forhold til andre kendte teglovne, og har kunnet producere store mængde tegl ved hver brænding.</p> <p>Det er formodningen, at disse ovne har produceret teglsten til Gl. Estrups store udbygninger i begyndelsen af 1600-tallet samt Auning Kirkes vesttårn, våbenhus og tredje skibsfag. Den gradvise udvidelse af ovnenes størrelse taler for, at behovet for tegl har været stigende, hvilket stemmer fint overens med de store byggeprojekter i Auning på det tidspunkt.</p>
17.10 – 17.45	Fællestema med Forhistorisk Arkæologi (Munkebjergsalen)
17.10 – 17.25	<p>Danefæ fra Oldtiden 2020/21 - præparater og snavsede genstande <i>Peter Vang Petersen (Nationalmuseet)</i></p> <p>Corona-året har lokket detektorfolket i marken, og danefæ er myldret frem. I dag findes ofte urørte danefæsager under pløjelaget, og optagning af fund i præparat er arkæologisk rutine. Men hvor går så grænsen mellem arkæologisk udgravning og konservering? Og er det omhu at aflevere indlevere urensede fund i beskidte plastposer?</p>
17.25 – 17.40	<p>Danefæ fra Danmarks Middelalder <i>Anne Pedersen (Nationalmuseet)</i></p>
17.45 – 18.45	ODM Nyt og netværk i plenum
19.15	Middag
Torsdag den 18. november 2021	
08.00	Morgenmad
09.00 – 10.00	<p>Fondene fortæller....</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Christine Wiberg-Lyng, direktør Aage og Johanne Louis-Hansens Fond ▪ Frank Rechendorff, adm. direktør Augustinus Fonden ▪ Christine Buhl Andersen, forkvinde Ny Carlsbergfondet <p>Fælles session om fondenes arbejde på kunst- og kulturområdet efter corona. Ny Carlsbergfondet har uddelt et tocifret millionbeløb til genstart. Augustinus Fonden uddeler over en treårig periode midler til forskning i kulturarv og Aage og Johanne Louis-Hansens Fond støtter bredt inden for en lang række museale aktiviteter som bevaring, forskning og formidling af kunst og kultur. På baggrund af tre oplæg drøfter vi aktuelle udfordringer og perspektiver på området.</p>
10.00 – 10.30	Formiddagskaffe
10.30 – 11.30	<p>Fællestema med Forhistorisk Arkæologi (Munkebjergsalen)</p> <p>Alken Enge og Illerup Ådal - jernalderens ritualer belyst i storskala <i>Mads Kähler Holst (Moesgård Museum)</i></p> <p>Undersøgelserne i Illerup Ådal har pågået af mange omgange siden 1957 og har resulteret i flere ikoniske mosedepoeringslokaliteter Væddebros/Alken Enge (den store hærofring med mere end 200 døde krigere deponeret i søen omkring Kristi fødsel), Forlev Nymølle (herfra kendes bl.a. en gudindefigur i træ) og Illerup Ådal (Den bedst</p>

	<p>belyste krigsbytteofferlokalitet med flere store deponeringer fra yngre romersk jernalder).</p> <p>Forskningsgruppen bag de seneste Alken Enge undersøgelser har samlet disse undersøgelser, foretaget nye udgravninger i Alken Enge og non invasive landskabsanalyser i Ådalen og landskabet omkring. De har inddraget en række fagområder for at belyse hvem var krigerne fra Alken Enge og hvad skete der med dem. På den baggrund har de belyst ikke blot udvikling i vådbundsdeponeringer, men også udviklingen i landskabet omkring, hvilket samlet set giver et nuanceret indblik i en østjysk region i romersk jernalder. De samlede resultater og den overordnede strategi for projektet er temaet for dette oplæg.</p>
11.45 – 12.00	Orientering i de faglige grupper:
11.45 – 11.55	<p>Nyt fra de grønlandske Nordboer <i>Dorthe Dangvard Pedersen (Nationalmuseet & Retsmedicinsk Institut, Københavns Universitet)</i></p> <p>I 2017 og 2018 blev to områder i Grønland tilføjet UNESCOs liste over verdensarvsområder. Det drejer sig om Inuit og Nordbo kulturområder i Kujataa i Sydgrønland samt Palæo-Inuit, Thule-kultur og moderne Inuit jagtområder i Aasivissuit-Nipisat i Vestgrønland. I kølvandet på udnævnelsen har Carlsbergfondet støttet en større bevilling til forskning i kulturarven i områderne gennem projektet Activating Arctic Heritage, der er et samarbejde mellem Nationalmuseerne i Grønland og Danmark. Projektet involverer flere tværfaglige delprojekter, hvor et undersøger allerede tilgængelige arkæologiske data og skeletter fra Nordbokirkegårde, for at få indblik i ændringer i samfunds- og befolkningsstrukturen gennem Nordbotiden i Grønland. Der er desuden foretaget arkæologiske udgravninger i somrene 2019 og 2021, hvor dele af kirkegården ved bispesædet Garðar i Sydgrønland er udgravet. Udgravningerne har kastet nyt lys over gravskikken, og på trods af dårlig bevaring er der registreret demografiske data fra skeletterne, som kan bidrage til den samlede analyse af Nordboernes befolkningsstruktur.</p>
12.00 – 15.15	Messe/Marked i Foyer
12.00 – 13.00	Frokost (herunder kl. 12.45-13.20 evaluering for koor.)
13.00 – 13.30	Marked (herunder kl. 12.45-13.20 evaluering for koor.)
13.30 – 15.00	Orientering i de faglige grupper:
13.30 – 13.40	<p>Forbryder eller selvmorder? <i>Jesper L. Boldsen (ADBOU, SDU)</i></p> <p>Grav X8 fra Kirkegadeudgravningen i Vejle er usædvanlig på flere måder. Graven var placeret udenfor den egentlige kirkegård og skelettet var begravet med ansigtet og brystet nedad, direkte på undergrunden. Ved en antropologiske undersøgelse af det kun delvist bevarede skelet viste det sig, at den ca. 40årige kvinde havde et usædvanligt brud. Øverst i halsen, mellem 1. og 2. halshvirvel var det et helet brud. Det ser ud som de to hvirvler har været trukket fra hinanden. Bruddet er helet på bevægelsen umuliggjort, så hun ville kunne nikke, men ikke ryste på hovedet. Den sandsynligste årsag til et sådan brud er en mislykket hængning – hun overlevede jo et godt stykke tid så bruddet kunne hele. Når hun så alligevel fik en så usædvanlig begravelse, må det være fordi hendes selvmord lykkedes senere eller fordi hendes henrettelse lykkedes – formentlig ved at hun blev begravet levende.</p>

13.45 – 13.55	<p>Paleodemographic Trends From Archaeological Data <i>Svenja Weise (ADBOU, SDU)</i></p> <p>We propose a new method to estimate the rate at which events occurred based on data from archaeological contexts.</p> <p>As example we employ the model to six Mediaeval Scandinavian cemeteries to estimate the yearly number of burials in a community (burial rate), where the archaeological indicator used is the arm position. Observed frequencies of the various positions are used to estimate a temporal probability density function by Maximum Likelihood Estimation. The different types of communities experienced fluctuations in the burial rate and show peaks at different points in time.</p> <p>Arm position is a good indicator but cannot specify an exact time point at which a burial happened. Short term events, like epidemics, cannot be captured by the burial rate. Nevertheless, the estimated rate displays long term trends in population change. The model is well suited to identify changes in population density but would profit from a more precise archaeological indicator.</p>
14.00 – 14.10	<p>Ødekirken ved Hjermind <i>Lars Agersnap Larsen (Viborg Museum)</i></p> <p>Med en bevilling fra Slots- og Kulturstyrelsens pulje til dyrknings- og erosionstruede undersøgte Viborg Museums arkæologer i august 2020 en lokalitet ved Hjermind nord for Bjerringbro, hvor der fremkom interessante spor af den sagnomspundne ødekirke ved Hjermind. På trods af, at kirketomten var særdeles dyrkningstruet og stort set kun havde de nederste få centimeter bevaret, så lykkedes det alligevel at udlede forholdsvis udførlig viden om, hvordan ødekirken grundlæggende må have ændret sig fra opførelsen engang i ældre middelalder til nedbrydningen senest i 1700-tallet. Fundet giver et sjældent indblik i én af de mere end 450 registrerede ødekirker i det nuværende Danmark, som for hovedpartens vedkommende ikke kendes ved deres præcise placering eller grundplan.</p>
14.15 – 14.25	<p>Pilgrimsmærker og rituel praksis i middelalderen <i>Mette Højmark Søvsø (Sydvestjyske Museer)</i></p> <p>Genstandsfund udgør en unik og stadig voksende kilde til religiøs og rituel praksis i dagligliv i middelalderen. En vigtig kildegruppe er genstande, som relaterer sig til valfart og religiøs industri. De seneste årtiers tilvækst af fund i Danmark giver et mere nuanceret billede af genstandenes udbredelse og optræden i forskellige miljøer end det har været muligt at tegne tidligere. Fundkontekster og studier af selve genstandene viser, at de gennem hele perioden ikke blot var markører af pilgrimmens fromme sindelag og handlinger, men var brugsgenstande med en iboende kraft som udsprang af deres oprindelse, motiver og symbolik. Fra de dukker op i fund- og kildemateriale i tidlig middelalder har de været tillagt iboende, beskyttende kræfter, og skal ses som en del af en lang tradition for brug af amuletter, der har trådt tilbage i førkristen tid såvel som ind i efterreformatorisk og nyere tid.</p>
14.30 – 14.40	<p>De første blytage – nye undersøgelser af smeltet bly fra Sorø Klosterkirke og Roskilde Domkirke <i>Thomas Bertelsen (Bertelsen & Scheving Arkitekter)</i></p>

14.45 – 14.55	<p>Da Sorø Klosterkirke og Roskilde Domkirke brændte i henholdsvis 1247 og 1282, smeltede de store bygningers blytage. Tagbeklædningerne er siden fundet som dråber og løbere på lofterne. I sommeren 2020 blev der herfra udtaget prøver til metalanalyse på Heimdal-archaeometry med henblik på at bestemme, hvorfra blyet til de tunge tage var hentet til Danmark. Af resultaterne fremgår, at blyets vej i høj grad fulgte arkitekturens.</p> <p>Et exceptionelt kirkegulv – ICP-analyse af teglfliser fra mosaikgulvet i Roskilde Skt. Laurentii kirke <i>Jesper Langkilde (Roskilde Museum)</i></p> <p>Roskilde Skt. Laurentii kirke blev udgravet af Nationalmuseet i 1931 og igen ved udgravninger i 1990'erne af Roskilde Museum. Udgravningerne afdækkede en romansk frådstenskirke dateret til ca. 1125. Det mest spektakulære fund var et mosaikgulv af teglfliser knyttet til frådstenskirken. Gulvet har ingen kendte paralleller i Skandinavien eller Østersøområdet. Gulvets unikke karakter har siden 1930'erne givet grund til spekulationer om, hvorvidt fliserne kunne være importerede. Resultatet af nyligt udførte kemiske proveniensanalyser af fliserne til besvarelse af dette spørgsmål vil blive præsenteret.</p>
15.00 – 15.15	Eftermiddagskaffe
15.15 – 16.30	<p>Orientering i de faglige grupper:</p>
15.15 – 15.25	<p>Rurale relationer <i>Trine Borake (Museums Vestsjælland)</i></p> <p>En omfattende arkæologisk undersøgelse af en middelalderlandsby på en udstykning nord for Slagelse er nu færdig bearbejdet og grundigt analyseret. Undersøgelserne viser, at der stadig er store problemer mellem kronologi og typologi, men også hvordan landsbyen udviklede sig, flyttede rundt, forholdt sig til Slagelse og ikke mindst til andre rurale miljøer. Resultaterne peger på et stort socialt og kommunikativt netværk de rurale miljøer imellem, der synes uafhængigt af urbane miljøer. Resultaterne kan således nuancere ikke kun urbaniseringsprocesserne, men også skabe en større forståelse for de rurale miljøers rolle i samfundsudviklingen. Foredraget vil fremlægge resultaterne og diskuterer typologien, kronologien og de rurale relationer.</p>
15.30 – 15.40	<p>Vinding Ladegård - Gård og toft gennem 1000 år <i>Kasper Terp Høgsberg (VejleMuseerne)</i></p> <p>I foråret 2020 foretog VejleMuseerne en udgravning i den historiske landsby Vinding, sydøst for Vejle. En af de gamle gårde skulle nedrives forud for nybyggeri og forundersøgelsen havde vist at der var stolpehuls-bebyggelse under. Ved muldafrømningen blev det klart, at gården havde ligget på en lille naturlig højning, som skabt en afgrænset toft. Gårdens placering har således været fastlåst til et afgrænset område gennem tiden. Om end ikke alle faser var lige velbevaret, har der formentlig været kontinuerlig bebyggelse siden tidlig middelalder og frem til i dag. Pladsen har således givet en sjælden mulighed for at følge én gårds udvikling gennem de sidste ca. 1000 år fra stående bygninger og skriftlige kilder, til syldstensrækker og stolpehuller.</p>
15.45 – 15.55	<p>Vesterbygård <i>Anders Hartvig (Museum Sønderjylland)</i></p>

16.00 – 16.10	<p>I foråret 2019 fortog Museum Sønderjylland tre udgravninger i landsbyen Sdr. Bjert, syd for Kolding. Ved udgravningerne blev der afdækket spor efter bebyggelse fra vikingetid, middelalder og renæssancen. Særligt bebyggelsessporene fra senmiddelalder og renæssancen fremstod velbevaret med lergulve, pigsten og træ i stolpehuller samt en større mængde fund der fortæller om livet i senmiddelalderen og renæssancen i en landsby. Omkring 1500 omstruktureres gårdene, brugen af jordgravede stolper ophører og syltsten vinder frem, samtidige flyttes gårdene ud til landsbyens vej. Denne placering bibeholdes op til det ældste kort over landsbyen fra 1790'erne. Første i 1800-tallet flyttes gårdene væk fra vejen og op til dens nuværende placering.</p> <p>Fiskerup - fra cisterciensergrangie til enestegård <i>Poul Baltzer Heide & Tissel Lund-Jacobsen (Øhavsmuseet)</i></p> <p>I sommeren 2021 udgravede Øhavsmuseet sammen med studerende fra Aarhus Universitet og lektor Mette Svart Kristiansen tomten af Fiskerupgård, beliggende syd for Nørresø på Fyn. Gården har været knyttet til Holme Kloster (nu Brahetrolleborg), og har hidtil været kendt igennem skriftlige kilder i perioden fra 1498 og frem til gården nedbrændte i 1806. Vores hypotese er, at Fiskerup er en del af et traditionelt grangiesystem under klosteret, der senere blev til enestegårde. Målet for projektet var dels at forstå gårdens alder og derigennem relationen til klosterets tidlige fase, og dels at forstå det ressourcemæssige, potentiale som gården skulle løfte. Udgravningerne daterer gården til tidlig middelalder, og derudover viste tomten af gården sig at være overraskende velbevaret. Adskillige bygningsfaser og genstande gør det muligt at følge gårdens udvikling fra renæssancen og frem, og dermed forstå det økonomiske potentiale for gården i det relativt ugæstfri landskab.</p>
16.15 – 16.25	<p>Hvad præstegården gemte - under Jørlunde Præstegård <i>Nadja M. K. Mortensen (Roskilde Museum)</i></p> <p>I september 2020 foretog ROMU en arkæologisk udgravning inden for fundamentet af Jørlunde Præstegård (matr. 1), der var blevet revet ned fordi menighedsrådet ønskede at opføre en mere moderne præstegård. Den nu nedrevne præstegård blev bygget i 1861, men af Original 1 kort fra 1813 fremgår det, at der også var en gård på stedet på dette tidspunkt. Bevaringsforholdene viste sig at være overraskede gode, og der blev fundet lergulve i to niveauer fra en eller flere bygninger fra middelalderen. Foruden lergulvene blev der fundet lag med forskellige funktioner, rester af ovne og et kulturlag hvorunder der blev fundet gruber, stolpehuller og et par mulige huskonstruktioner. De foreløbige resultater viser en usædvanlig lang og stedfast bebyggelseskontinuitet på op imod 1000 år.</p>
16.30	Mødet slutter
<p>Koordinatorer vedr. Kultur-, naturhistorisk og kunsthistorisk orienteringsmøde 2021 – middelalder/historisk arkæologi</p> <p>Anders Hartvig Museum Sønderjylland, Arkæologi Haderslev, Dalgade 7, 6100 Haderslev Tlf.: 7452 7566 Mobil: 2460 7945 Mail: anha@museum-sonderjylland.dk</p> <p>Henriette Rensbro Nationalmuseet, DMR Tlf.: 4120 6122 Mail: henriette.rensbro@natmus.dk</p>	

Kirstine Haase

Odense Bys Museer, Overgade 48, 5000 Odense C

Tlf.: 6551 4646

Mail: kirha@odense.dk

	
Program for Nyere Tid	
Onsdag den 17. november 2021	
10.00 – 10.30	Ankomst (Indkvartering fra kl. 14.00)
10.30 – 12.30	<p>Orientering i de faglige grupper: Session 1: Indsamling under corona, del 1</p> <p>De fleste af os har nok haft fornemmelsen af at leve i et stykke verdenshistorie i det sidste halvandet år, på godt og ondt. Men hvordan dokumenterer og indsamler man et stykke uventet historie mens det foregår? I denne session fokuserer vi på nogle af de meget forskellige indsamlingsprojekter, som museerne har i gangsat. Oplægsholderne vil fremlægge deres projekter og de bagvedliggende idéer, og der vil blive lagt op til en fælles debat om indsamlingsstrategier, om at planlægge aktiviteter mens virkeligheden ændrer sig måned for måned, om forholdet mellem nationale og regionale perspektiver, og meget mere.</p>
10.30 – 10.55	<p>Bente Vinge Pedersen, Medicinsk Museion Om Medicinsk Museions arbejde med at indsamle og dokumentere pandemien, der blandt andet førte til udstillingen <i>Corona bliver også historie en dag</i>, som åbnede 12. juni 2021. Den inkluderer blandt andet både Magnus Heunickes berømte 'smittekurve' i rød og grøn, eksemplarer af de første vacciner og en hel dags forbrug af gummihandsker fra et testcenter.</p>
10.55 – 11.20	<p>Christian Sune Pedersen/Lykke Pedersen, Nationalmuseet Dage med corona Om Nationalmuseets storstilede nationale indsamlingsprojekt under corona</p>
11.20 – 11.45	<p>Alexandra Damgaard, Museum Lolland-Falster Hvilke tanker gør man sig som lokalmuseum, når Danmark lukker ned og vi gerne vil dokumentere samtiden? Om tanker og overvejelser i forhold til indsamling, dokumentation og GDPR-regler. Og hvordan vi takler de regionale perspektiver i indsamlingen i stedet for de nationale.</p>
11.45 – 12.30	25 min per person og så fælles paneldebat på 45 min
12.30 – 13.30	Frokost
13.30 – 15.00	<p>Orientering i de faglige grupper: Session 2: Indsamling under corona, del 2</p> <p>Denne session fortsætter coronatemaet omkring indsamling, og gennem to oplæg vil der blive lagt op til diskussion om nogle af de mange spørgsmål, der har rejst sig i de sidste halvandet år: Hvad har Covid-19 lært os omkring indsamling og fleksibilitet? Er museer agile nok til hurtigt at kunne starte indsamling og dokumentation i krisesituationer? Er vores kriseberedskab for</p>

13.30 – 13.55	<p>samtidsdokumentationen godt nok? Hvad gør vi i forhold til indsamling/dokumentation, når alle på pågældende arbejdsplads er hjemsendt? Hvor stor en rolle spille de sociale medier i vores samtidsdokumentation og hvad er SoMe's rolle fremover?</p> <p>Mads Kyvsgaard Mogensen, Rigsarkivet Under den verserende coronapandemi og adskillige nedlukninger har de danske kulturarvsinstitutioner arbejdet med at dokumentere pandemien og dens indflydelse på vores samfund på nationalt, regionalt og lokalt plan. Mange institutioner har kastet sig over opgaven og undervejs blev der gjort mange erfaringer og klarlagt udfordringer, som vi fremover bør overveje, når vi arbejder med at bevare samtiden. Dette oplæg vil tage udgangspunkt i Privatarkivudvalgets undersøgelse af de danske kulturarvsinstitutioners indsamling af coronadokumentation, hvor mere end 300 institutioner videregav deres erfaringer.</p>
13.55 – 14.20	<p>Joachim Allouche, Museum Sydøstdanmark I 2020 blev Danmark ramt af covid-19-epidemien, og på museet var vi enige om, at vi befandt os i en "historisk" tid, som vi skulle samle ind. Den konklusion efterlod os med en række spørgsmål: Hvordan skulle vi samle den ind, skulle vi bruge passiv eller aktiv-indsamling? Hvad var Covids-19 materialitet, og hvilken del af den materialitet var vores opgave at samle ind som et lille lokalhistorisk museum?"</p>
14.20 – 15.00	25 min per person og så fælles debat på 40 min
15.00 – 15.15	Eftermiddagskaffe
15.15 – 17.45	<p>Orientering i de faglige grupper: Session 3: Formidlingen af coronaindsamlingerne</p> <p>I denne session hører vi fra nogle af de museer, der har udviklet og afviklet udstillingsprojekter under og om corona. Projekter, der på hver sin måde har blandet faste udstillinger og arkivmateriale med nye indsamlinger. Oplægsholderne vil altså komme med nogle konkrete erfaringer om hvordan det er at udstille historien mens den foregår.</p>
15.15 – 16.15	<p>Om "Intet som før" Cecilie Høgsbro Østergaard, SMK SMK lancerede i 2020 projektet 'Intet som før', der brugte museets samling til at fortælle om, hvordan epidemier gennem tiden har påvirket og forandret både verden og kunsten. Herigennem inviterer museet på en vandring i den store kunstsamling og udfolder fortællingen om, hvordan epidemier historisk set har ændret samfund og tvunget mennesker til at forestille sig verden på ny.</p>
16.15 – 16.45	<p>Morten Arnika Skydsgaard, Steno Museet/Science Museerne Udstillingen 'Corona - med unge øjne' fra sommeren 2020 var et stærkt vidnesbyrd om, hvordan den første nedlukning påvirkede børn og unge i Danmark. Udstillingens 50 tegninger inviterede gæsten ind i et mangfoldigt og forunderligt univers, som foredragsholderen ikke havde fantasi til at forestille sig. Samtidig blev et vigtigt materiale fra samfundets yngste borgere indsamlet til eftertiden.</p>
16.45 – 17.15	<p>Poul Kattler, projektleder og udstillingsudvikler, Experimentarium KAN MAN LEGE MED CORONA? Experimentarium fik muligheden for at udvikle et mini-tema om Corona. Formålet</p>

17.15 – 17.45	<p>var at give relevant viden midt i pandemien, men også at sikre, at aktiviteterne kunne blive en del af udstillingen, når Corona havde mistet sin akutte betydning. Og så skulle formidlingen være både underholdende og lærerig. Det blev til et ækelt nys, øvelser i håndvask-rutiner, fire aktiviteter på skærm og en demonstration fremført af vores formidlere hver dag.</p> <p><i>30 min inkl. spørgsmål til oplægsholdere og derefter opsamling 60 min – fælles diskussion om museernes vilkår post covid-19.</i></p>
17.45 – 18.45	ODM Nyt og netværk i plenum
19.15	Middag
Torsdag den 18. november 2021	
08.00	Morgenmad
09.00 – 10.00	<p>Fondene fortæller....</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Christine Wiberg-Lyng, direktør Aage og Johanne Louis-Hansens Fond ▪ Frank Rechendorff, adm. direktør Augustinus Fonden ▪ Christine Buhl Andersen, forkvinde Ny Carlsbergfondet <p>Fælles session om fondenes arbejde på kunst- og kulturområdet efter corona. Ny Carlsbergfondet har uddelt et tocifret millionbeløb til genstart. Augustinus Fonden uddeler over en treårig periode midler til forskning i kulturarv og Aage og Johanne Louis-Hansens Fond støtter bredt inden for en lang række museale aktiviteter som bevaring, forskning og formidling af kunst og kultur. På baggrund af tre oplæg drøfter vi aktuelle udfordringer og perspektiver på området.</p>
10.00 – 10.30	Formiddagskaffe
10.30 – 12.00	<p>Orientering i de faglige grupper: Session 4: Nye muligheder og nye samarbejdspartnere</p> <p>Danmarks første nationalpark så dagens lys i 2007. Siden er flere kommet til. Både i Thy og i Vadehavet har museerne været involveret i samarbejdet med og omkring nationalparkerne, hvor kommuner, turismeorganisationer og lokale borgere er blandt interessenterne. Det har budt på en række nye samarbejdspartnere for museerne og været et afsæt til at skabe ny formidling af landskabet og den kulturhistorie, der knytter sig hertil. Oplægsholderne vil dele erfaringer fra samarbejdet, og hvordan det har været med til at påvirke udviklingen af formidling og aktiviteter.</p>
10.30 – 10.55	<p>Anne Marie Overgaard, Museum Sønderjylland</p> <p>Arbejdet op til etableringen efter indvielsen af Nationalpark Vadehavet i 2010 har forstærket det arbejde Museum Sønderjylland allerede gjorde i forhold til Vadehav og marsk – både i forhold til forskning, indsamling og formidling. I oplægget vil der blive delt erfaringer med udvikling af udstillinger og undervisning og heraf følgende samarbejdsflader og netværk på tværs af vadehavsområdet.</p> <p>Nationalparken og udpegningen til UNESCO Verdensarv 2014 har bla. Banet vejen for Tøndermarsk Initiativet, som led i hvilket museet har været en aktiv medspiller i forhold til formidlingen af netop den sønderjyske marsk – bla. I forhold til den nye udstilling, som museet åbnede om Tøndermarsken i Højer i 2019.</p>

10.55 – 11.20	<p>Jytte Nielsen / Charlotte Boje H. Andersen, Museum Thy Siden indvielsen af Nationalpark Thy i 2008 har Museum Thy været en del af et samarbejde, der har ført nye veje og kontaktflader med sig. Gennem en fokuseret indsamling af f.eks. lokal madkultur har vi dels styrket museets egen viden, dels bidraget til udvikling af nye produkter (thybo-osten) og til en vis grad understøttet lokale aktørers udvikling af produkter med lokale og traditionelle råvarer og på den måde været en (indirekte) del af en branding, der for alvor har sat Thy på landkortet. Nationalparkens hovedtemaer omkring klitheden, søerne og plantagerne været tænkt ind i Museum Thy's indsamlings-, undersøgelses- og forskningsstrategier lige siden 2004, hvor undersøgelsesprojektet forud for etableringen af en nationalpark gik i gang. Dette har medført en række projekter inden for Nyere Tid og Arkæologi, som delvis har været finansieret af projektmidler fra nationalparken.</p> <p>25 min per person og så fælles debat på 40 min</p>
11.20 – 11.40	Fælles diskussion
12.00 – 15.15	Messe/Marked i Foyer
12.00 – 13.00	Frokost (herunder kl. 12.45-13.20 evaluering for koor.)
13.00 – 13.30	Marked (herunder kl. 12.45-13.20 evaluering for koor.)
<p>13.30 – 16.30</p> <p>13.30 – 14.30</p> <p>14.30 – 15.30</p>	<p>Orientering i de faglige grupper: Session 5: Autoritet og kommunikation i en ophidset tid</p> <p>Corona har bragt store følelser i spil om viden, autoritet, indgreb og frihed. Den videnskabelige indsigt i coronavirussen er blevet til for åben skærm, med alt hvad det har medført af skiftende forståelse, forklaringer, fakta og forestillinger. I denne session vil oplægsholderne reflektere over museernes rolle i en post-corona verden, hvor kommunikation omkring autoritet og videnskabelighed kommer til at være et vigtigt omdrejningspunkt i den demokratiske debat.</p> <p>Mette Bjerrum Museernes kulturelle autoritet</p> <p>Under den første nedlukningsperiode af pandemien oplevede mange at museerne ikke blev set som relevante for regeringen og det øvrige Christiansborg – at de blev tilsidesat, både økonomisk og taletidsmæssigt. Men det billede vendte sig gradvist i løbet af krisen, blandt andet ved at give nogle bud på hvordan, og hvorfor kultur og museer fik en mere betydningsfuld stemme. Det har givet ophav til interessant refleksioner over både de praktiske og økonomiske virkeligheder som museerne skal navigere i, når alting pludselig er anderledes, men også hvilken kulturel autoritet og udsagnsret museer har i forhold til vores fælles kulturliv.</p> <p>Adam Bencard, Medicinsk Museion Udstillingsrummet som mødested. Med udgangspunkt i udstillings- og formidlingsprojektet <i>Verden er i dig</i>, som i øjeblikket kan ses på Kunsthall Charlottenborg i København, vil dette oplæg udforske modeller og tanker om hvordan udstillingsrummet kan skabe møder mellem sundhedsvidenskabelig forskning og publikummer.</p>

15.30 – 16.30	Ulla Schaltz, Museum Lolland-Falster Hvordan takler museerne virkeligheden i en post-corona verden, hvor al mulig kommunikation er tilgængelig og mange mennesker pludselig, er blevet eksperter om hvilket som helst emne på de sociale medier. Hvordan bevarer museerne deres autoritet og integritet i en verden, hvor museer gerne skal være debatskabende, relevante og videnskabelige på og i mange forskellige medier?
15.00 – 15.15	Eftermiddagskaffe
15.15 – 16.20	Orientering i de faglige grupper: Evaluering af Nyere Tids Program
16.30	Mødet slutter
<p>Koordinatorer vedr. Kultur-, naturhistorisk og kunsthistorisk orienteringsmøde 2021 - Nyere Tid</p> <p>Anne Mari Overgaard Museum Sønderjylland, Arkæologi Haderslev, Dalgade 7, 6100 Haderslev Mail: over@msj.dk</p> <p>Alexandra Andersen Damgaard Museum Lolland-Falster, Frisegade 40, 4800 Nykøbing F. Tlf.: 5484 4400. Mobil: 2559 3453 Mail: ada@museumlollandfalster.dk</p> <p>Adam Bencard Medicinsk Museion, Fredericiagade 18, 1310 København K. Tlf.: 3582 0875 Mail: adam@sund.ku.dk</p>	

Program for Konservatorgruppen

Nysgerrig på udvalgte **spritnye konserverings kandidatspecialer**? Vi starter med at introducere 5 af årets nyudklækkede konservator for at "speed"-præsentere deres specialer, der spænder over en repræsentativ bred vifte af fagets materialeområder og metodetilgange.

Turen går til Rødekro! Museum Sønderjylland har åbnet et nybygget lærings- og bevaringscenter i Rødekro. Vi tager en udflugt med bus til centret for at se faciliteterne og høre om tanker og visionerne bag. Udflugten kræver separat tilmelding og alle også fra andre grupper inviteres til at deltage i udflugten.

Ofte hører vi udsagn om, at de private fonde ikke støtter det langsigtede samlings- og bevaringsarbejde og magasinbyggeri, men er det nu også helt rigtigt? Kom og hør Frank Rechendorff, adm. direktør i Augustinus Fonden berette lidt bredt om fondens strategi på bevarings- og samlingsområdet.

Årets **Key-Note session** handler om betydningsvurdering i teori og praksis. På det seneste orienteringsmøde i 2019 præsenterede Lærke Maria Andersen Funder og Michael Højlund Rasmussen en metode til betydningsvurdering af museernes genstande, som også kan være afgørende for bevaringsindsatsen. Nu fortæller Lærke Maria sammen med kollegaer fra Danmarks Teknisk Museum og Museerne i Helsingør om erfaringer med anvendelsen af metoden i praksis.

Herefter følger en række aktuelle og relevante præsentationer med **nye erkendelser** på bevaringsområdet afsluttende med to indlæg, der på hver sin måde skal bidrage til formuleringen af en ny **national strategi** for kulturarven i Danmark.

Endelig takker de nuværende koordinatore af for denne gang og overlader stafetten til **nye kræfter**, så hermed en opfordring til at melde sig som kandidat til at sætte sit præg på næste års orienteringsmøde.

Onsdag 17. november 2021

10.00 – 10.30	Ankomst (Indkvartering fra kl. 14.00)
10.30 – 12.00	Orientering i de faglige grupper:
10.30 – 10.35	Velkommen ved koordinatorene
	Formiddagens session præsenterer udvalgte konserverings kandidatspecialer.
10.35 – 10.50	Polaroids omkring 80'erne – en undersøgelse af stabiliteten af instant integral-film i forhold til opbevaring, håndtering og udstilling <i>Sille Juline Petersen (Cand. Scient. Cons.)</i>
	Specialets hovedformål er at undersøge stabiliteten af Polaroid instant-fotografier fra omkring 1980'erne. Det valgte fotomateriale er Polaroid instant integral farvefotografier og testmaterialet i undersøgelsen er baseret på allerede eksponeret film fra perioden 1978-1987.
	Testmaterialet blev kunstigt ældet ved lys- og termisk ældning udført som lys- og mørkefading ved tre forskellige relative luftfugtigheder (27, 50 og 75% RF). For at undersøge hvordan testmaterialet responderer på forsøgene, er farvemåling, FT-IR, visuel observation, mikroskopi og tværsnit udført. Der er udsendt et spørgeskema for at få overblik over instantfilm på museerne og i samlingerne, og for hvordan samlingspersonale forholder sig til instantfilm og især integralfilm. Testmaterialets lysstabilitet undersøgtes med mikrofading-test forud for forsøg med kunstig ældning for

	<p>at se, om micro-fading er egnet til at forudsige lysstabiliteten af instant integralfilm. Resultatet af forsøgene viser, at der er en forskel mellem Polaroid instant integralfilmene fra de forskellige år, både interne forskelle, forskelle i forhold til lysstabilitet og også forskelle på nedbrydning. Ud fra litteraturen og resultaterne fra det gennemførte eksperiment er der udviklet et sæt retningslinjer i henhold til opbevaring, håndtering og udstilling. Resultaterne vil kunne hjælpe museer og samlinger til at forstå fotomaterialet, og for hvordan de kan håndtere instant integral-fotografier fra Polaroid med hensyn til opbevaring, håndtering og udstilling og afklare mulige problematikker.</p>
10.50 – 11.05	<p>Kollaps i nedbrudt arkæologisk træ - En undersøgelse af nedbrydningsmekanismer i forbindelse med udtørring af arkæologisk træ fra aktive kulturlag i Grønland <i>Nanna Rosenfeld Lauridsen (Cand.Scient.Cons.)</i></p> <p>Det forventes, at nedbrudt arkæologisk træ vil kollapse ved udtørring og resulterer i tab af arkæologisk værdi. Specialet undersøger kollaps i arkæologisk træ fra en grønlandsk køkkenmødding. Analyserne i specialet viste overraskende resultater, der leder til flere spørgsmål end svar om kollaps i nedbrudt arkæologisk træ. Oplægget vil inddrage ny teori omkring vand i træ, og der vil præsenteres en række hypoteser, der kan forklare, hvorfor kollaps kan udeblive under udtørring.</p>
11.05 – 11.20	<p>Hvad analyser af korrosionslagene kan fortælle os - Metodeudvikling indenfor konservering af arkæologisk jern <i>Jacob Frydendahl (Cand.Scient.Cons.)</i></p> <p>Konservering af arkæologisk jern volder til stadighed problemer på trods af kontinuerlig metodeudvikling og forskning de seneste 100 år. Kampen fortsætter og der er brug for nytænkning. Dette oplæg tager udgangspunkt i specialet, der er en del af et større forskningsprojekt udført i samarbejde med Nationalmuseet, Konserveringscenteret i Vejle og LAPA i Frankrig, som sigter på at udvikle en ny konserveringsmetode baseret på genbegravelse. Oplægget vil fokusere på analyser af korrosionslag og hvordan disse kan bruges til at forstå nedbrydningen og konserveringen af arkæologiske jerngenstande.</p>
11.20 – 11.35	<p>TEOS-stabilisering af decalcificeret knoglevæv <i>Børge Madsen (Cand.Scient.Cons.)</i></p> <p>Decalcificerede, vanddruknede arkæologiske knogler fra sure, anaerobe fundmiljøer risikerer deformation ved tørring. Problematikken kendes blandt andet fra den arkæologiske lokalitet Star Carr-lokal i Yorkshire, England. Hvis udseende, morfologi og integritet er det vigtige i bevarings-sammenhængen, kræver materialet en strukturel stabilisering, hvis det skal undgå at miste værdi som tørpræparat. I et forsøg på at finde egnede konsolideringsmidler er en irreversibel behandling med Tetraethylorthosilikat (TEOS) blevet anvendt på et kunstigt decalcificeret knoglemateriale. Specialets undersøger konsolideringen på det mikroskopiske plan og undersøger det konsoliderede materiales hygroskopiske egenskaber. Alt sammen med tanke for en videreudvikling af TEOS-metoden.</p>
11.35 – 11.50	<p>(U)mulige Monteringer - En praktisk undersøgelse af montering af maskinjort papir <i>Sarah Maj Kaihøj Siewartz Nielsen (Cand.Scient.Cons.)</i></p>

11.50 – 12.00	<p>Montering af maskingjorte papirgenstande forvrænges ofte, når de monteres med klæbemiddel. Både de bevaringsmæssige og kuratoriske og æstetiske værdier er blevet undersøgt, og på baggrund af dette stilles en række kvaliteter for en optimal montering af maskingjort papir op. De efterfølgende forsøgsresultater læner sig op ad litteraturen og viser, at bestemte forhold i papirs materialesammensætning giver større eller mindre sandsynlighed for en succesfuld montering. Forsøgene kommer også frem til to typer klæbestof samt en udgave af Masudas (2002) microdotmetode, der kan give resultater som både opfylder de opstillede konserveringsfaglige og formidlingsmæssige hensyn. En blindtest af klæbestofferne og metoden på professionelle konservatorer viser dog, at metodens succes også afhænger af personen, der udfører den. Projektet afsluttedes med en række anbefalinger om montering af maskingjort papir.</p> <p>Spørgsmål</p>
<p>12.00 – 17.30</p> <p>OBS. Separat tilmelding til turen for alle grupper, se i tilmeldingsformularen på ODM's hjemmeside.</p> <p>Kl.12.00 Afgang og bustransport til Røde Kro, Lærings- og Bevaringscenter, Museum Sønderjylland. Forventet ankomst kl. 13.30.</p> <p>Frokostmadpakke uddeles og der spises/drikkes i bussen på vej til Røde Kro</p> <p>kl. 16.00 Afgang kl. 17.30 Ankomst til Munkebjerg</p>	<p>Udflugt til og rundvisning på Rødekro, Museum Sønderjyllands nye Lærings- og Bevaringscenter.</p> <p>”Museum Sønderjylland indvier i november sit nye bevaringscenter på 6000 m2 i Rødekro. Her er hele samlingsarbejdet samlet under tag: modtagelse, konservering og magasin – foruden et ambitiøst læringscenter, hvor skoleklasser kan få kulturarven mellem hænderne og se konservatorerne over skulderen. Bevaringscenteret kommer til at rumme museets cirka 250.000 genstande inden for områderne kulturhistorie, arkæologi, kunst og naturhistorie. Det er skabt ud fra en vision om ikke bare at sikre kulturarven for eftertiden, men også tilgængeliggøre den mest muligt for offentligheden. Bevaringscenter Sønderjylland er det største enkeltprojekt i museets historie. Byggeriet har været undervejs i to år – og samtidig med at betonelementerne rejste sig, har museets samlingsfolk og konservatorer gjort samlingerne klar til den store indflytning.”</p> <p>Museumsdirektør Axel Johnsen introducerer og fortæller i bussen på vej derned om baggrunden og visioner for Museums Sønderjyllands nybyggede Lærings- og Bevaringscenter.</p> <p>Når vi ankommer til Røde Kro får vi en rundvisning i både konservering, magasin og læringscenter. Der serveres en kop kaffe med mulighed for at stille spørgsmål i dialog med museets ansatte.</p>
17.45 – 18.45	ODM Nyt og netværk i plenum
19.15 -	<p>Middag</p> <p>Herefter socialt samvær mv. i restaurant og bar. Natmad ved midnatstid</p>

Torsdag 18. november 2021	
8.00	Morgenmad
09.00 – 10.00	<p>Fondene fortæller....</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Christine Wiberg-Lyng, direktør Aage og Johanne Louis-Hansens Fond ▪ Frank Rechendorff, adm. direktør Augustinus Fonden ▪ Christine Buhl Andersen, forkvinde Ny Carlsbergfondet <p>Fælles session om fondenes arbejde på kunst- og kulturområdet efter corona. Ny Carlsbergfondet har uddelt et tocifret millionbeløb til genstart. Augustinus Fonden uddeler over en treårig periode midler til forskning i kulturarv og Aage og Johanne Louis-Hansens Fond støtter bredt inden for en lang række museale aktiviteter som bevaring, forskning og formidling af kunst og kultur. På baggrund af tre oplæg drøfter vi aktuelle udfordringer og perspektiver på området.</p>
10.00 – 10.30	Formiddagskaffe
10.30 – 12.00	<p>Orientering i de faglige grupper:</p> <p>KEY NOTE SESSION</p>
10.30 – 11.00	<p>Augustinus Fondens og kulturarvsområdet <i>Adm. direktør Frank Rechendorff</i></p> <p>Ofte hører man udsagn om, at det er vanskeligt af få støtte fra private fonde til magasinbyggeri og det langsigtede bevaringsarbejde, men er det rigtigt? Augustinus Fonden har, suppleret med væsentlige bidrag fra blandt andet A.P. Møller Fonden, støttet Museum Sønderjyllands nye lærings- og bevaringscenter i Rødekro. Kom og hør Augustinus Fondens adm. direktør fortælle lidt bredt om fondens strategi på bevarings- og samlingsområdet</p>
11.00 – 12.00	<p>Hvem betyder vores samlinger noget for? Citizen science som redskab til betydningsvurdering på museer <i>Lærke Maria Andersen Funder (Ph.d., videnskabelig assistent, Museologi, Aarhus Universitet og videnskabelig medarbejder, Danmarks Tekniske Museum)</i> <i>Susanne Krogh-Jensen (Ph.d., Samlingsinspektør, Danmarks Tekniske Museum)</i> <i>Meta Lier Hansen, Museumsinspektør (Museerne Helsingør)</i></p> <p>Museernes samlinger rummer mange genstande, som museerne ved relativt lidt om. Samtidig kan genstandene rumme mange forskellige betydninger afhængigt af målgruppe og kontekst. Mange museer har således behov for at udvikle betydningen af deres samlinger, men også reflektere over af hvem og hvordan denne betydning skabes. Danmarks Tekniske Museum og Museerne i Helsingør udvikler og afprøver praktiske redskaber til at foretage en kvalificeret, kvalitativ gennemgang af kulturhistoriske museumssamlinger med fokus på at inddrage relevante brugergrupper, sådan at samlingen både gennemgås og betydningen uddybes. Projektet tager udgangspunkt i de eksisterende ideer om citizen science og betydningsvurdering.</p> <p>Til oplægget vil vi gennem både en teoretisk kortlægning af betydningsvurdering og konkrete erfaringer med metoden diskutere;</p> <p>Hvordan borgerinddragelse i betydningsvurdering konkret kan faciliteres og</p>

	<p>rammesættes? Hvordan betydningsvurderingen kan udfordre og udvikle museernes idéer om relevante grupper af brugere og ikke-brugere? Hvilke krav stiller et betydningsvurderingsprojekt til museet som organisation og arbejdsplads?</p>
12.00 – 15.15	Messe/Marked i Foyer
12.00 – 13.00	Frokost (herunder kl. 12.45-13.20 evaluering for koordinatorene)
13.00 – 13.30	Marked (herunder kl. 12.45-13.20 evaluering for koordinatorene)
13.30 – 16.30	Orientering i de faglige grupper:
13.30 – 13.50	<p>Omkonserveringen af ravperler fra yngre stenalder <i>Anna K.E. Tjellén (Ph.D., Konservator, Moesgaard Museum)</i></p> <p>En væsentlig del af Moesgaard Museums samling af ravperler har været ved at smuldre væk som følge af en 60 år gammel fejlkonservering med glycerin/gelatine. En bevilling fra Slots- og Kulturstyrelsens pulje for samlingsvaretagelse har muliggjort en omkonservering for at sikre perlernes bevaring.</p> <p>En imprægnering af rav med glycerin/gelatine var en udbredt konserveringsmetode på danske museer i årene 1900-1950'erne. Desværre har det fået fatale konsekvenser, da glycerinen forårsager overfladen i at "svirpe op" og med tiden smuldre. Derfor er det nødvendigt at få gelatinen fjernet før en ny stabilisering skal sikre overfladen af det skrøbelige rav. Oplægget vil resumere hvordan man hurtigt kan undersøge, om ravet har være gelatine-imprægneret samt omkonserveringsmetoden trin for trin.</p>
13.50 – 14.00	Diskussion
14.00 – 14.20	<p>Overraskende erstatningsmaterialer i en regnfrakke fra besættelsestiden <i>Clara Lauridsen (cand. scient.cons., Konserveringscenter Vejle)</i></p> <p>En regnfrakke dateret til 1943, gemmer på en fascinerende historie om erstatningsmaterialer under besættelsen. Konserveringscenter Vejle har i samarbejde med Kemisk Institut på Københavns Universitet analyseret frakkens materialesammensætning med ATR-FTIR, MALDI-MS, NMR og PXRD. Resultaterne viste at tekstilet er vævet af papirgarn og cellulose og overfladebehandlet med en cellulosenitrat lak. Det mest overraskende resultat var lakkens blødgører, poly (1,3butadien) adipat. Denne oligomer blev introduceret på markedet i 1986 af det Schweiziske firma Ciba Geigy under handelsnavnet Reoplex® 346 – dvs. mindst 43 år senere end frakkens alder. Indlægget argumenterer for at blødgøreren oprindeligt blev produceret af den tyske kemi-mastodont IG- Farben.</p>
14.20 – 14.30	Diskussion
14.30 – 14.50	<p>Fremtidens udlån Hvordan vil fremtidens kurerer rejse – med bus, tog og fly eller med video-link <i>Berit Møller (Malerikonservator, Kongernes Samling) & Tina Petersson (Malerikonservator, Kunstkonserveringen, Vest)</i></p> <p>Historien beskriver en helt konkret ind- og udtjekningscase af fem malerier, som ARoS,</p>

14.50 – 15.00	<p>Aarhus Kunstmuseum, skulle låne fra Kongernes Samling, Amalienborg, i forbindelse med en udstilling.</p> <p>På grund af coronarestriktioner kunne udlåner ikke være fysisk til stede og indtjekket foregik derfor online med video.</p> <p>Efterfølgende har vi talt om fordele og ulemper i forbindelse med tjekket og om hvordan vi fremadrettet kan anvende onlinevideo på en sikker måde. Vi ser gode muligheder i at ind- og udtjek på denne måde kan blive fremtiden, idet løsningen er såvel økonomisk som Co₂ besparende.</p> <p>Diskussion</p>
15.00 – 15.15	Eftermiddagskaffe
<p>15.15 – 16.20</p> <p>15.15 – 15.35</p> <p>15.35 - 15.45</p> <p>15.45 – 16.05</p>	<p>Orientering i de faglige grupper:</p> <p>Mod en national bevarings- og handlingsplan for kulturarven på statslige- og statsanerkendte museer i Danmark <i>Kristiane Strætkvern (Konservator, Nationalmuseet)</i></p> <p>For at sikre kulturarven bedre for fremtidige generationer, blev det politisk besluttet at afsætte midler på Finansloven for 2019 til at etablere en national handlingsplan for kulturarven. På baggrund af indsamling af relevante data omkring kulturarvens opbevaringsforhold og bevaringstilstand på landets statslige og statsanerkendte museer, vil dette projekt bidrage til det nødvendige vidensgrundlag for handlingsplanen. Slots- og Kulturstyrelsen har afsat 2,0 mio. kr. til projektet, som ledes af en styregruppe med Nationalmuseet som projektejer. Projektet gennemføres over de næste ca. 2 år. I oplægget gennemgås baggrund og formål med projektet og det overordnede projektdesign samt projektets kommunikation med de statslige- og statsanerkendte museer og andre relevante interessenter.</p> <p>Diskussion</p> <p>Anbefalingerne til museernes forebyggende bevaringsindsats <i>Michael Højlund Rasmussen (Konservator, Konserveringscenter Vejle)</i></p> <p>I samarbejde med Københavns Museum har Konserveringscenter Vejle udviklet en række tekster med anbefalinger til museernes forebyggende bevaringsindsatser. Arbejdet er udført af en arbejdsgruppe med hjælp fra flere kolleger med en bred faglig sammensætning. Hensigten er at orientere museerne om, de hvilke præventive tiltag der er nødvendige for at kunne sikre bevaringen af museernes samlinger for eftertiden - og samtidig stille nogle redskaber til rådighed for at imødegå de udfordringer. Teksterne retter sig primært mod museernes samlingsansvarlige medarbejdere og søger i et enkelt sprog at klæde beslutningstagerne på til at kunne træffe beslutninger, der både tilgodeser basale krav til bevaringen og de ressourcer museerne har til rådighed. Anbefalingerne er udformet som en rettesnor for den nødvendige indsats, men de kan også bruges som et oplæg til diskussion lokalt om prioriteringer og omfang af samme indsats. Derfor er et tema som risikovurderinger blevet centralt, og museerne opfordres som udgangspunkt til at risikovurdere deres samlinger og målrettede bevaringsindsatsen herefter.</p> <p>På nogle områder er nye vinkler og prioriteringer – fx er skimmel i samlinger et stigende problem som følge af klimaforandringerne, ligesom transport ved ud- og indlån af genstande og værker samt monitoreringen af skadedyr i samlingerne og den integrerede indsats for at eliminere dem. På udstillingsområdet er der som noget nyt opstillet</p>

16.05 – 16.15	<p>positiv- og negativlister over materialer, der kan bruges eller bør undgås i udstillingsopbygning, og der er relativt omfattende information om nye lyskilder (LEDs), lysets skadelige virkninger, behovet for lysstrategier, målinger og udstyr m.v. Det præventive bevaringsområde er ret omfattende og er i dag desuden dækket af en række internationale/danske standarder, som der gives en introduktion til og som løbende er indarbejdet i anbefalingerne.</p> <p>Anbefalingerne skal på den ene side være en hjælp til museerne og samtidig sætte niveauet for den bevaringsindsats, der vil sikre samlingerne på lang sigt.</p> <p>Diskussion</p>
16.15 – 16.30	<p>Afrunding og valg af nye koordinatører til Konservatorgruppen</p>
16.30	<p>Mødet slutter</p> <p>Herefter hjemrejse</p>
<p>Koordinatorer vedr. Kultur-, naturhistorisk og kunsthistorisk orienteringsmøde 2021 - Konservering</p> <p>Jesper Stub Johnsen Slots- og Kulturstyrelsen, Hammerichsgade 14, DK-1611, 1611 København Tlf.: 3055 4075 Mail: jsj@slks.dk</p> <p>Rikke Bjarnhof Det Kongelige Akademi - Konservering, Esplanaden 34, 1263 København K. Tlf.: 4170 1641 Mail: rbja@kglakademi.dk</p>	

Program for Udstilling og Design

Fornyelse og nye måder at lave museum på

Verden oplever i øjeblikket store forandringer – både med en verdensomspændende epidemi, #MeTo bevægelsen, raceopgør og LGBT-protester. Men hvilken betydning har det for den danske museumsverden og får det en betydning for fremtidens måder vi tænker museer og ikke mindst de udstillinger, der bliver lavet?

Udstilling & Designgruppen har i år derfor valgt at sætte fokus på de forandringer museerne går igennem i øjeblikket og har skruet programmet sammen, så vi får en indsigt i forskellige museers arbejde her og nu og tanker om fremtiden.

Onsdag den 17. november 2021

10.00 – 10.30	Ankomst (Indkvartering fra kl. 14.00)
10.30 – 12.30	<p>Orientering i de faglige grupper:</p> <p>Tre måder at forny sig på I denne blok har vi inviteret tre meget forskellige personer, der på hver deres måde formidler et meget stærkt budskab. De tænker ud af boksen og er i et felt, hvor man ikke står stille længe, for så går man i stå.</p>
10.50 – 11.20	<p>Kasper Holten, teaterchef, det Kongelige Teater - online</p> <p>Hvad gør en stor kulturinstitution, når den bliver ramt af en tredobbelt identitetskrise? Drømmer den om fortiden, om status quo? Ellers findes der måder at tage magt over sin egen fremtid, selvom man er fanget i forventningspresset mellem tradition, publikum, offentlige regler og politiske interesser? Kasper Holten reflekterer over, hvordan han forsøger at gøre fremtidens udfordringer til muligheder for Danmarks nationalscene – og hvilke nye udfordringer det rejser i en kompleks organisation fyldt med store personligheder.</p>
11.20 – 11.50	<p>Mette Broch Jacobsen, museumsinspektør ved Øhavsmuseet</p> <p>Kulturhistorie i landskabet kan være mere end det den første indskydelse peger på. Efter at have udpeget kulturhistorie i form af gravhøje, kirker, herregårde, landsbyer og meget mere, i landskabet omkring Faaborg, gik vi i en helt anden retning. Vi valgte at tage fat i landskabet og naturen i sig selv, som noget der påvirker os mennesker og dermed også er en central del af vores fælles historie. I mit oplæg vil jeg fortælle hvordan vi har grebet det an og hvorfor vi har valgt denne vej til udstillingen <i>Mærk dig selv</i> på Øhavsmuseet.</p>
11.50 – 12.20	<p>Magnus Banner, tværgående udviklings redaktør DR B&U</p> <p>Hvis vi gør som vi plejer, dør vi! Kampen om børnenes opmærksomhed har aldrig været større, så hvordan holder vi os relevante, når giganter som Netflix, YouTube og Disney+ truer vores eksistens? Hvad er</p>

12.15 – 12.30	<p>kreativitet overhovedet og hvordan træner man den kreative muskel? Kun med det rette tankesæt og en stærk feedback-kultur, har vi en chance for fortsat at tjene den sværeste (og sjoveste) målgruppe <i>out there</i>: Alle Danmarks børn.</p> <p>Spørgsmål og afrunding</p>
12.30 – 13.30	Frokost
13.30 – 15.00	Nye direktører - nye visioner – nye udstillinger?
13.30 – 14.00	<p>Merete Jankowski, dir. for Fiskeri og Søfartsmuseet (inkl. spørgsmål)</p> <p>Fra forskningsinstitution til publikumsinstitution – tanker om genstart af en udstillingsprofil Fiskeri- og Søfartsmuseet har i de senere år gået fra den ene yderlighed til den anden – fra at være en forskningstung og akademisk orienteret institution til at have et kommercielt sigte og primært se sig selv som venue for det lokale erhvervsliv. Nu skal vi finde en ny vej, hvor vi både husker den historiske faglighed, publikum og løfter vores økonomiske udfordringer som et museum, der lever af billetsalg.</p>
14.00 – 14.30	<p>Kristine Holm Jensen, dir. for Museum Midtjylland (inkl. spørgsmål)</p> <p>Museum Midtjylland er et ambitiøst museum. Det har gennem de seneste år slået sit navn fast som en institution, der formidler lokalhistorie med et blik for både lokale og nationale perspektiver. I fremtiden ønsker museet at spille en endnu mere aktiv rolle og være med til at sætte kulturhistorien på den kulturelle dagsorden – både lokalt og nationalt. Kulturhistorien skal tættere på borgerne og gøres relevant for endnu flere. I oplægget fortæller jeg om, hvordan museet vil omsætte ambitioner til konkret handling.</p>
14.30 – 15.00	<p>Christian Struckmann Irgens, dir. for Kronborg (inkl. spørgsmål)</p> <p>Jeg vil fortælle om vores arbejde med at gøre Kronborg til en af Danmarks mest velbesøgte attraktioner herunder udfordringerne med at balancere formidling og bevaring på et gammelt slot samt skabe publikumsindtræk i lav- og skulderson.</p> <p>Jeg vil også fortælle om mine fire strategiske indsatsområder:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Det levende slot • Publikums deltagelse • Den helstøbte oplevelse • Inddragelse af Kronværket
15.00 – 15.15	Eftermiddagskaffe
15.15 – 17.45	Nye og kommende udstillinger i støbeskeen

15.15 – 15.35	<p>Himmelmesteren – genial eller gal? <i>Cecilie Bønnelycke, museumsinspektør (Museum Lolland-Falster)</i></p> <p>I mellemkrigstiden så man ofte på Vestlolland en lille mand iført lang frakke dekoreret med stjerner og med en speciel hue på hovedet. Han trak sin cykel med anhænger, hvorpå en maskine var surret fast. Manden hed Hans August Larsen. Han kaldte sig selv spiritist, åndelist og Himmelmester, fordi han havde kontakt til den åndelige verden. Museum Lolland-Falster har genskabt Himmelmesterens sidste bolig og sætter dermed fokus på en skæv eksistens, der var meget synlig i datidens samfund.</p>
15.35 – 15.40	<p>Spørgsmål</p>
15.40 – 16.00	<p>Den sidste mammut – det første menneske, <i>Stina Trolldoft Andresen, udstillingsansvarlig og museumsinspektør (Vardemuseerne)</i></p> <p>I Tirpitz nye særudstilling <i>Den sidste mammut – Det første menneske</i> møder man Ayla og hendes familie, som tager en med på en rejse 14.000 år tilbage til slutningen af istiden. Udstillingen, der især henvender sig til børn mellem 5-12 år og deres familier, udfordrer publikums fantasi – men udstillingens to nørder Naturnorden Jonas og Arkæologinorden Line, giver også svar på, hvad vi egentlig ved om de første menneskers rejse til det, der i dag er Danmark.</p>
16.00 – 16.10	<p>Spørgsmål</p>
16.10 – 16.30	<p>Viking <i>Lasse Sørensen, forskningschef &/eller Jeanette Varberg, museumsinspektør (Nationalmuseet)</i></p> <p>Nationalmuseets nye store udstillingsopsætning "Togtet" er der skabt en hybrid mellem den permanente og midlertidige udstilling. Efter løbende publikumstest af konceptet kom "Togtet" til at bestå af en basisdel med genstande og interaktive elementer, hvor publikum lærer om vikingetiden samt en særudstilling, hvor de besøgene selv oplever et togt via et filmisk univers. Togtet skal stå i tre år med løbende ændringer undervejs baseret ud fra nye fund og forskningsresultater. I 2024 bliver dele af basisdelen og hele særudstillingsdelen udskiftet, således at hele udstillingen skifter fokus mod vikingernes religiøse verden med titlen "Vølven", som skal stå indtil udgangen af 2027. Vores ambition med "Togtet og Vølven" er at skabe mere bæredygtige og dynamiske udstillinger. Kom og hør om vores organisering, tests, publikumsevalueringer og utallige udfordringer undervejs i denne proces, der begyndte i 2018 og som blev disrupted af coronaepidemien.</p>
16.30 – 16.40	<p>Spørgsmål</p>
16.40 – 17.00	<p>Medicin Museion <i>Bente Vinge Pedersen, museumsinspektør, & Adam Bencard, lektor (Medicinsk Museion)</i></p> <p>På Medicinsk Museion arbejder vi netop nu på udstillings- og formidlingsprojektet <i>Verden er i dig</i>, der blandt andet kulminerer i en stor udstilling på Kunsthall Charlottenborg i efteråret 2021. Udstillingen blander videnskab, kunst og kulturhistorie,</p>

17.00 – 17.10	<p>og bygger videre på museets efterhånden mangeårige arbejde med udstillinger som forskningskommunikation. Projektets formål er at arbejde med kompleks videnskab, og fastholde fokus på det uudforskede og uafklarede; at fokusere på spørgsmål frem for svar. Gennem værker, installationer, genstande og formidlingsmateriale afsøger vi de spørgsmål, der opstår i mellemrummene mellem disciplinerne. Udstillingen skal således være levende, en målsætning som vi blandt forsøger at leve op til ved at bygge et auditorium ind i selve udstillingen, for at sætte de bedste rammer for dialog omkring de mange spørgsmål som ny biomedicinsk forskning rejser.</p>
17.10 – 17.30	<p>Spørgsmål</p> <p>Koldkrigsmuseet REGAN Vest <i>Ulla Varnke Sand Egeskov, museumsinspektør, udstillingskoordinator (Nordjyske Museer)</i></p> <p>Med under et år til åbningen af Koldkrigsmuseet REGAN Vest for offentligheden arbejdes der på højtryk ved Nordjyske Museer. En regeringsbunker, en maskinmesterbolig og en koldkrigsudstilling skal alt sammen stå klar til kommende besøgende. I oplægget fremlægges ønsket om sammenhæng i besøgsoplevelsen såvel som nogle af de valg, der er blevet taget i processen.</p>
17.30 – 17.40	<p>Spørgsmål</p>
17.45 – 18.45	ODM Nyt og netværk i plenum
19.30	Middag
Torsdag den 18. november 2021	
08.00	Morgenmad
09.00 – 10.00	<p>Fondene fortæller....</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Christine Wiberg-Lyng, direktør Aage og Johanne Louis-Hansens Fond ▪ Frank Rechendorff, adm. direktør Augustinus Fonden ▪ Christine Buhl Andersen, forkvinde Ny Carlsbergfondet <p>Fælles session om fondenes arbejde på kunst- og kulturområdet efter corona. Ny Carlsbergfondet har uddelt et tocifret millionbeløb til genstart. Augustinus Fonden uddeler over en treårig periode midler til forskning i kulturarv og Aage og Johanne Louis-Hansens Fond støtter bredt inden for en lang række museale aktiviteter som bevaring, forskning og formidling af kunst og kultur. På baggrund af tre oplæg drøfter vi aktuelle udfordringer og perspektiver på området.</p>
10.00 – 10.30	Formiddagskaffe

10.30 – 12.00	<p>Orientering i de faglige grupper</p> <p>Sanser</p>
10.30 – 11.00	<p>Danmarks Tekniske Museum</p> <p>Danmarks Tekniske Museum planlægger at flytte ind i Svanemølleværket i 2026. Derfor er museet i færd med at redefinere formidlingsstilen i udstillinger, undervisning og ferie-/weekendaktiviteter. I projektet ”Naturvidenskab – der hvor du er” skal vi over de kommende to år gennemføre en række eksperimenter, der skal styrke museets kobling mellem vores historiske genstande, naturvidenskab/teknologi og gæsterne som individer. Vi vil gøre gæsterne opmærksomme på relevansen af naturvidenskab/teknologi i deres hverdag og håber at spille en mere aktiv rolle for at gøre flere unge interesserede i netop disse fag.</p> <p>(inkl. spørgsmål)</p>
11.00 – 11.30	<p>Romu</p> <p><i>Rasmus Rosenørn, museumsinspektør.</i></p> <p>Rytmer fra tusindvis af soundbokse og myriader stemmer. lugten af svedende kroppe, prut og tjald. Blinkende lyskæder og farverige bannere. Følelsen af tømmermænd og eufori.</p> <p>RAGNAROCKs nye særudstilling, SMATTENS MAGI – 50 års aftryk af Roskilde Festival formidler oplevelsen af Roskilde Festival. Udstillingen lægger vægt på fællesskaberne, ungdomskulturerne, og det som festivalen gør ved dens deltagere. Men hvordan omsætter man 50 års berusende sansepåvirkninger og fraværet af normalitet, som i høj grad udgør oplevelsen af Roskilde Festival til en udstilling på et museum?</p> <p>Rasmus Rosenørn har været kurator på SMATTENS MAGI, og vil i dette oplæg fortælle om de overvejelser og løsninger, der opstår, når man med en udstilling skal skabe overblik og forståelse for 50 års historie og samtidig formidle et univers, som er kendetegnet ved manglende overblik og fornemmelse for tid og sted.</p> <p>(inkl. spørgsmål)</p>
11.30 – 12.00	<p>Den Gamle By og demenslejlighed</p> <p><i>Henning Lindberg, afdelingsleder for Erindringsformidling</i></p> <p>Den Gamle By's Erindringsformidling</p> <p>Erindringsformidlingen i Den Gamle By hjælper ældre, ramt af demens til – for en kort tid – at få erindringerne tilbage. I et glimt genoplever den ældre en del af sin historie, og genser sin identitet. Dette skaber, for en tid, ro og tryghed. Særlig omdrejningspunkt er sanserne: syn, hørelse, luft og den taktile sans.</p> <p>Et liv består, billedligt talt, af en række bjergtoppe / erindringer, der har været af særdeles stor betydning for et menneske. Det kan være første skoledag, den første kæreste, de børn man fik, kolonihavehuset, bilen og så videre. Når demensen, som et Glemslens Hav skyller ind over bjergtoppene dækker de disse et efter et. Man kan ikke længere huse de betydningsfulde historier i ens liv. Til sidst kan man måske kun huske en enkelt – men til gengæld meget betydningsfuld historie – og det er den ældre ramt af demens fortæller igen og igen. Et besøg i Den Gamle By's erindringsformidling sænker vandstanden, for en tid, og blotlægger en række bjergtoppe – så man igen kan huske sin historie.</p>

	(inkl. spørgsmål)
12.00 – 16.00	Messe/Marked i Foyer
12.00 – 13.00	Frokost
13.00-13.30	Marked
13.30 – 16.30	Orientering i de faglige grupper: Udstillinger der lægger op til debat
13.30 – 13.50	Forsorgsmuseet <i>Sarah Smed, Leder af Danmarks Forsorgsmuseum & Jeppe Wichmann Rasmussen, museumsinspektør</i> Danmarks Forsorgsmuseum prioriterer samskabte særudstillinger, hvor mennesker med levede erfaringer deler historier, refleksioner og viden om livet som f.eks. anbragt, indlagt eller hjemløs. Sarah Smed (leder) og Jeppe Wichmann Rasmussen (museumsinspektør) fortæller i oplægget om nogle af de iboende potentialer og dilemmaer i to af museets nyeste udstillinger: ”Fra udsat til værdsæt” og ”Alt det usagte”.
13.50 – 14.10	Aktivist <i>Kristine Møller Gårdhus, museumsinspektør ved Arbejdermuseet</i> Hør om processen med at skabe Arbejdermuseets store særudstilling AKTIVIST. Om hvad det gør ved den kreative proces, når forskning og formidling tænkes helt sammen fra start. Om de benspænd det kan medføre, når man formidler og udstiller samtidshistorie og nulevende menneskers drømme, visioner, indignation og motivation. Mennesker der på et tidspunkt i deres liv har dedikeret det meste af deres tid og liv til aktivistisk arbejde. Hvad var motivationerne og strategierne? Hvilke handleformer kan man bruge? Og hvor går grænsen for, hvordan man kan handle? Det er nogle af de overordnede spørgsmål, som udstillingen stiller.
14.10 – 14.30	Dansker med Ulve <i>Marianne Junge, Udstillingsansvarlig og Rikke Bruun Pedersen, Projektleder (Naturhistorisk Museum)</i> Hvordan griber man fat, når man skal lave en udstilling om et dyr, der er så meget i fokus og samtidig deler Danmark? Ulven er elsket og hadet, ikoniseret og frygtet. En udstilling, der skal kunne stå i både Aarhus og Holstebro. Marianne og Rikke fortæller om tankerne og processen med Holstebro Museum og viser eksempler på greb og indhold fra Dansker med ulve
14.30 – 14.50	Kongerækken med Jim Lyngvild ... Hvorfor nu ham igen? <i>Signe Littrup, Museumsinspektør</i> <i>Frilandsmuseet Det Gamle Danmark & Søfart & Maritime Håndværk</i> Hvad er det designeren Jim kan, som museets egne fagfolk ikke kan og bør gøre bedre selv? Da Kronborg Slot i april 2021 slog dørene op for en udstilling om den danske

	<p>kongerække, kurateret af Jim Lyngvild, lød kritikken fra enkelte anmeldere og museumsfolk, at museer mister troværdighed gennem den slags samarbejder. Og det er ikke første gang.</p> <p>Seniorforsker og Kronborg-ekspert, Poul Grinder-Hansen var i dialog med Jim om forholdet til kilder gennem hele udstillingen, der også har undertitlen "fakta og fantasi". Og gæsterne inviteres til at selv tage stilling.</p> <p>Projektleder på udstillingen, Signe Lykke Littrup, har interviewet gæsterne for at høre, hvorfor de besøger udstillingen og hvordan de oplever den her "utroværdighed".</p>
15.00 – 15.15	Eftermiddagskaffe
15.15 – 16.00	
15.15 – 15.35	<p>FLUGT <i>Anne Sofie Vemmelund, museumsinspektør (Vardemuseerne)</i></p> <p><i>FLUGT – Refugee Museum of Denmark åbner i sommeren 2022 og bliver det første museum dedikeret til historier om flugt og flygtninge. Ideen til FLUGT udspringer af historien om de 250.000 tyske flygtninge, der kom til Danmark i begyndelsen af 1945. Museet vil dog i lige så høj grad handle om de senere flygtningestrømme, der er kommet til landet med det mål at skabe et museum, der lægger op til indsigt, eftertanke og dialog. Oplægget vil i den forbindelse komme ind på nogle af de tanker, der er blevet og bliver gjort omkring etableringen af FLUGT.</i></p>
15.35 – 15.45	Spørgsmål og afslutning
15.45 – 16.00	Netværk og afslutning for Udstilling og Design
16.30	Mødet slutter
<p>Koordinatorer vedr. Kultur-, naturhistorisk og kunsthistorisk orienteringsmøde 2021 - Udstilling & Design</p> <p>Anne-Lotte Sjørup Mathiesen Museum Lolland-Falster, Frisegade 40, 4800 Nykøbing F Tlf.: 5484 4400 Mobil: 2559 3456 Mail: asm@museumlollandfalster.dk</p> <p>Anne Sofie Vemmelund Christensen Vardemuseerne, Lundvej 4, 6800 Varde Tlf.: 2834 7819 Mail: asvc@vardemuseum.dk</p> <p>Maruiska Iben Solow Nationalmuseet, Frederiksholms Kanal 12, 1220 København K Tlf.: 4120 6044 Mail: Maruiska.Solow@natmus.dk</p>	

	
Program for naturhistorisk gruppe	
Onsdag den 17. november 2021	
10.00 – 10.30	Ankomst (Indkvartering fra kl. 14.00)
10.30 – 12.30	Formiddagsprogram i Naturhistorisk Gruppe
10.30 – 11.00	Velkomst og program for Orienteringsmødet samt hurtigt omgang ”hvem er vi” bordet rundet.
11.00 – 11.30	<p>Fra Worm til »woke«? <i>Kasper Rathjen (Museumsinspektør Fiskeri og Søfartsmuseet, Esbjerg)</i></p> <p>Oplægget tager afsæt i de naturhistoriske museers fortid, deres forhold til resten af museumsvæsenet og skitserer nogle af de tendenser der gør sig gældende i nutidens museumsverden. Med afsæt i netop museumshistorien forsøger oplægget at udfordre nogle af de gældende fortællinger og antagelser, der i dag er med til at skubbe visse institutioner i bestemte retninger. Hvor grundantagelsen i dag synes at være, at museer skal følge med tiden (underforstået: undgå at sidde fast i fortiden), argumenterer oplægget for, at museer i stedet skal turde <i>træde helt ud af tiden</i>.</p>
11.30 – 12.00	<p>Hvad er det værd? – værdi for gæsten (ph.d projektet Museer og identitet) <i>Martin Brandt Djupdræt (Overinspektør, Den Gamle By, Aarhus)</i></p> <p>Hvordan bliver museumsbesøget brugt, og hvilken værdi har museumsbesøget for de besøgende? Det er hovedspørgsmålene i forskningsprojektet ”Museer og identitet”, der har som mål at udvikle en metode, så alle museer kan få bedre viden om museernes værdi, og så museerne i forhold til publikum kan blive målt på mere end besøgstillene. Oplægget vil fortælle om forskningsprojektet og om, hvordan det vil prøve at vurdere de besøgendes sociale og personlige brug af museerne.</p>
12.00 – 12.30	Fælles opsamling og snak om oplæg.
12.30 – 13.30	Frokost
13.30 – 15.00	Eftermiddagsprogram i Naturhistorisk Gruppe
12.00-17.30	<p>Udflugt til og rundvisning til Rødekro, Museum Sønderjyllands nye Lærings- og Bevaringscenter (i samarbejde med Konservatorgruppen)</p> <p>”Museum Sønderjylland indvier i november sit nye bevaringscenter på 6000 m2 i Rødekro. Her er hele samlingsarbejdet samlet under tag: modtagelse, konservering og magasin – foruden et ambitiøst læringscenter, hvor skoleklasser kan få kulturarven mellem hænderne og se konservatorerne over skulderen. Bevaringscenteret kommer til</p>
<i>OBS. Separat tilmelding til turen for alle grupper, se i tilmeldingsformularen</i>	

<p>på ODM's hjemmeside.</p> <p><i>Kl.12.00 Afgang og bustransport til Røde Kro, Lærings- og Bevaringscenter, Museum Sønderjylland. Forventet ankomst kl. 13.30.</i></p> <p><i>Frokostmadpakke uddeles og spises/drikkes i bussen på vej til Røde Kro</i></p> <p><i>kl. 16.00 Afgang kl. 17.30 Ankomst til Munkebjerg</i></p> <p>13.30 – 15.00</p>	<p>at rumme museets cirka 250.000 genstande inden for områderne kulturhistorie, arkæologi, kunst og naturhistorie. Det er skabt ud fra en vision om ikke bare at sikre kulturarven for eftertiden, men også tilgængeliggøre den mest muligt for offentligheden. Bevaringscenter Sønderjylland er det største enkeltprojekt i museets historie. Byggeriet har været undervejs i to år – og samtidig med at betonelementerne rejste sig, har museets samlingsfolk og konservatorer gjort samlingerne klar til den store indflytning.”</p> <p>Museumsdirektør Axel Johnsen introducerer og fortæller i bussen på vej derned om baggrunden og visioner for Museums Sønderjyllands nybyggede Lærings- og Bevaringscenter.</p> <p>Når vi ankommer til Røde Kro får vi en rundvisning i både konservering, magasin og læringscenter. Der serveres en kop kaffe med mulighed for at stille spørgsmål i dialog med museets ansatte.</p> <p>Bordet rundt Egne cases og live fra de Naturhistoriske Museer. Hvad rør sig og hvad er vigtige emner på museerne lige nu. Fondsarbejde, projekter, samarbejder, status for udbygninger og nye museer... Alle byder ind – særlige indslag meldes til programlæggerne.</p>
<p>15.00 – 15.15</p>	<p>Eftermiddagskaffe</p>
<p>15.15 – 17.45</p> <p>15.15 – 15.45</p> <p>15.45 – 17.15</p>	<p>Seneftermiddags-program sammen med kunst-gruppen.</p> <p>Nye tiltag og erfaringer til fremtidens museum v. kollegaer del 2</p> <p>At genstarte et museum <i>Anne Louise Sommer (Direktør Designmuseum Danmark)</i></p> <p>Et (post)pandemisk scenarie kalder på 'call for action' for et museum i Hovedstaden med mere end 80 pct. internationale gæster og mere end 2/3 egenindtægt. Den rejse startede for Designmuseum Danmark, da vi i foråret 2020 besluttede at nedlukke vores museum og gennemføre store bygningsrenoveringsprojekter. Frem til primo 2022 arbejder vi på at omstille vores forretningsmodel og nytænke vores måde at være museum på.</p> <p><i>Anna Krogh (Direktør Sorø Kunstmuseum)</i></p> <p>Paneldebat: Fremtidens museum post corona</p> <p>Moderator: Kirsten Drotner</p> <p>Paneldeltagere: Karen Grøn, Lasse Andersson, Asser Øllgaard, Gitte Cort, Anne Louise Sommer og Anna Krogh</p>
<p>17.45 – 18.45</p>	<p><i>ODM-nyt og netværk i plenum. (Munkebjergsalen)</i></p>
<p>19.15</p>	<p>Middag og efterfølgende socialt samvær mv. i restaurant og bar. Natmad ved midnatstid</p>

Torsdag den 18. november 2021	
8.00	Morgenmad
9.00 – 10.00	<p>Fondene fortæller...</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Christine Wiberg-Lyng, direktør Aage og Johanne Louis-Hansens Fond ▪ Frank Rechendorff, adm. direktør Augustinus Fonden ▪ Christine Buhl Andersen, forkvinde Ny Carlsbergfondet <p>Fælles session om fondenes arbejde på kunst- og kulturområdet efter corona. Ny Carlsbergfondet har uddelt et tocifret millionbeløb til genstart. Augustinus Fonden uddeler over en treårig periode midler til forskning i kulturarv og Aage og Johanne Louis-Hansens Fond støtter bredt inden for en lang række museale aktiviteter som bevaring, forskning og formidling af kunst og kultur. På baggrund af tre oplæg drøfter vi aktuelle udfordringer og perspektiver på området.</p>
10.30 – 12.00	<p>Formiddagsprogram i Naturhistorisk Gruppe Dansk natur til debat – biodiversitet og svære arter</p>
10.30 – 11.00	<p>Danmark er dead end for den europæiske ulv <i>Kent Olsen (Forskningschef, Naturhistorisk Museum)</i></p> <p>Meningerne om ulven er utallige, men ifølge EU Habitatdirektivet har vi pligt til at beskytte ulven. Kent giver den nyeste status på ulve i Danmark her 10 år efter den første ulv genindvandrede. Hvad ved vi om de danske ulve? Hvor mange er der lige nu? Og hvordan kan det være, at flere ulve er forsvundet sporløst siden 2012?</p>
11.00 – 11.30	<p>Når sæler skaber kontroverser – hvordan skal de formidles? <i>Charlotte Bie Thøstesen (Museumsinspektør, Fiskeri- og Søfartsmuseet)</i></p> <p>I mere end 40 år har Fiskeri- og Søfartsmuseet bidraget til forskning og formidling af sælerne i Danmark. En stigende sælpopulation har de senere år skabt flere kontroverser mellem sælerne og fiskerne. Når det, der formidles, skaber kontroverser, er emnet relevant at formidle. Når vi ikke er enige, opstår der naturligt konflikter, hvilket er udtryk for, at mennesker involverer sig følelsesmæssigt i det, der bliver formidlet. Hvis vi ikke var forskellige, ville der derfor ikke være noget at formidle. Spørgsmålet er blot, hvordan vi bedst muligt formidler sælerne som en del af en kontrovers?</p>
11.30 – 12.00	<p>Rewilding – Biodiversitet, sku?! Danmarks natur – og naturparker <i>Morten D.D., Formidlingsinspektør, Naturhistorisk Museum</i></p> <p>Der er bare én ting at sige: Blomsterfloret på Molslaboratoriet overgår, hvad vi nogensinde før har oplevet. Morten gør status på 5 år med hænderne bundet på ryggen – i hver tilfælde i forhold til naturmanagement. Hvilke ændringer ser vi? Arter, strukturer og dynamikker. Hvad gør Rewilding vigtig i naturdebatten. Det bliver med de store armbevægelser men med super stærke pointer.</p>
12.00 – 13.30	<p>Frokost og MESSE/Marked i Foyer Koordinatorerne evaluerer</p>

13.30 – 15.00	<p>Eftermiddagsprogram sammen med Udstillings- og Designgruppen Udstillinger der lægger op til debat</p>
13.30 – 13.50	<p>Forsorgsmuseet <i>Sarah Smed (Leder af Danmarks Forsorgsmuseum) eller Jeppe Wichmann Rasmussen, (museumsinspektør)</i></p> <p>Danmarks Forsorgsmuseum prioriterer samskabte særudstillinger, hvor mennesker med levede erfaringer deler historier, refleksioner og viden om livet som f.eks. anbragt, indlagt eller hjemløs. Sarah Smed (leder) og Jeppe Wichmann Rasmussen (museumsinspektør) fortæller i oplægget om nogle af de iboende potentialer og dilemmaer i to af museets nyeste udstillinger: "Fra udsat til værdsæt" og "Alt det usagte".</p>
13.50 – 14.10	<p>Aktivist <i>Kristine Møller Gårdhus (museumsinspektør ved Arbejdermuseet)</i></p> <p>Hør om processen med at skabe Arbejdermuseets store særudstilling AKTIVIST. Om hvad det gør ved den kreative proces, når forskning og formidling tænkes helt sammen fra start. Om de benspænd det kan medføre, når man formidler og udstiller samtidshistorie og nulevende menneskers drømme, visioner, indignation og motivation. Mennesker der på et tidspunkt i deres liv har dedikeret det meste af deres tid og liv til aktivistisk arbejde. Hvad var motivationerne og strategierne? Hvilke handleformer kan man bruge? Og hvor går grænsen for, hvordan man kan handle? Det er nogle af de overordnede spørgsmål, som udstillingen stiller.</p>
14.10 – 14.30	<p>Dansker med Ulve <i>Marianne Junge (Udstillingsansvarlig) & Rikke Bruun Pedersen (Projektleder, Naturhistorisk Museum)</i></p> <p>Hvordan griber man fat, når man skal lave en udstilling om et dyr, der er så meget i fokus og samtidig deler Danmark? Ulven er elsket og hadet, ikoniseret og frygtet. En udstilling, der skal kunne stå i både Aarhus og Holstebro. Marianne og Rikke fortæller om tankerne og processen med Holstebro Museum og viser eksempler på greb og indhold fra Dansker med ulve</p>
14.30-14.50	<p>Kongerækken med Jim Lyngvild ... Hvorfor nu ham igen? <i>Signe Littrup, Museumsinspektør</i> <i>Frilandsmuseet Det Gamle Danmark & Søfart & Maritime Håndværk</i></p> <p>Hvad er det designeren Jim kan, som museets egne fagfolk ikke kan og bør gøre bedre selv?</p> <p>Da Kronborg Slot i april 2021 slog dørene op for en udstilling om den danske kongerække, kurateret af Jim Lyngvild, lød kritikken fra enkelte anmeldere og museumsfolk, at museer mister troværdighed gennem den slags samarbejder. Og det er ikke første gang.</p> <p>Seniorforsker og Kronborg-ekspert, Poul Grinder-Hansen var i dialog med Jim om forholdet til kilder gennem hele udstillingen, der også har undertitlen "fakta og fantasi". Og gæsterne inviteres til at selv tage stilling.</p> <p>Projektleder på udstillingen, Signe Lykke Littrup, har interviewet gæsterne for at høre, hvorfor de besøger udstillingen og hvordan de oplever den her "utroværdighed".</p>

15.00 – 15.15	Kaffe
15.15 – 16.30	Seneftermiddags-program for Naturhistorisk Gruppe Opsamling – En rigere natur og hvordan vi gør
15.15 – 16.20	#Unitedforbiodiversity <i>Thomas Bjørnebo Berg (Seniorforsker, Naturama)</i> EU-kommissionen lancerede i 2020 en action-plan for naturvidenskabelige kultur- og forskningsinstitutioner, nationalparker samt zoologiske haver og akvarier. Initiativet hedder #UnitedForBiodiversity. Mere end 263 institutioner verden over har tilsluttet sig kampagnen, der som et af sine delmål har at skabe synlighed for biodiversitetskrisen frem mod COP15 mødet til oktober 2021 i Kina. Alle vidensinstitutioner med fokus på offentligheden har en vigtig rolle at spille, og den bliver ikke mindre vigtig efter topmødet. Hvad kan vi i Danmark gøre anderledes for at skabe synlighed og engagement for en verden rigere på arter? Thomas fortæller om Naturamas fokus og hvordan vi sammen kan øge fokus på området
16.20 – 16.30	Opsamling på årets møde. Hvem organiserer næste år, og hvordan skal formen være?
16.30	Mødet afsluttet og farvel og tak for i år.
Koordinatorer vedr. Kultur-, naturhistorisk og kunstfagligt orienteringsmøde 2021 - <i>Naturhistorie</i>	
Pernille Mølgård Andersen Naturhistorisk Museum, Aarhus, Wilhelm Meyer Alle 10, 8000 Aarhus C Tlf.: 6122 6603 Mail: pma@nathist.dk	
Charlotte Bie Thøstesen Fiskeri- og Søfartsmuseet, Tarpbagevej 22, 6710 Esbjerg V. Tlf.: 2954 1388 Mail cbt@fimus.dk	

Program for Kunstfaglige Museer

Det kunstfaglige program til ODM's Kulturhistoriske og kunstfaglige orienteringsmøde vil i år sætte fokus på fremtidens museum. Nedlukningerne og de lave publikumstal har kastet mange museer ud i nye digitale tiltag og alternative løsninger på et ellers fremadstormende fokus på sanselige udstillinger og taktil formidling. Men krisen har også haft store konsekvenser for museernes økonomi, som især har ramt dem, der selv tjener mest. Det åbner op for et fokus på det økonomisk bæredygtige i alle aspekter af museumsdriften fra udstillinger til formidling og fra entreindtægter og administration.

Da landet lukkede ned, så fremtiden dystert ud for de danske museer. Men store indsatser fra fonde og offentlige kulturstøtteri samt et væld af driftige ansatte ude på museerne har banet vejen for nye muligheder. Nogle af dem skal lægges på hylden med coronakrisen, mens andre skal leve videre og være med til at tegne en lys og bæredygtig fremtid for de danske kunstmuseer. Samtidig kan krisen også sætte vind i spørgsmålet: Hvad er et museum? Hvad er museets rolle? Hvordan vil vi være museum?

Onsdag den 17. november 2021

10.00 – 10.30	Ankomst (Indkvartering fra kl. 14.00)
10.30 – 12.30	
10.30-10.45	Velkomst og introduktion v. koordinatorgruppen
10.50-11.15	Museumspolitisk indlæg v. Christine Papsø Weber, enhedschef for Museer og Folkeoplysning, Slots- og Kulturstyrelsen
11.20 – 11.50	Nyt om museumspolitik m.m. - set fra ODM v. Nils M. Jensen, direktør, Organisationen Danske Museer
11.50 – 12.20	<p>Post-corona, post-digital, post-formidling? <i>Kirsten Drotner (Leder af Vores Museum)</i></p> <p>Hvad har corona-nedlukning betydet for danske museers interaktion med omverdenen? Hvilke dele af den interaktion kan museer bruge til at forny deres relationer til ikke mindst brugere og ikke-brugere. Oplægget tager kritisk afsæt i Ross Parrys forestilling om det post-digitale museum (Parry 2013) til at diskutere fordele og ulemper ved i stedet at forstå museernes interaktion som forskellige former for kommunikation (Drotner mfl. 2018). Diskussionen underbygges af resultater fra Vores museums 13 projekter (www.voresmuseum.dk).</p> <p>Kirsten Drotner er professor i medievidenskab ved Syddansk Universitet og leder af det nationale forsknings- og udviklingsprogram Vores museum. Programmet (2016-2020) fokuserer på, hvordan museer kan styrke kulturelt medborgerskab for flere brugere ved at undersøge og udvikle, hvordan danske museer afvejer oplevelses- og oplysningsdimensioner både før og nu.</p> <p>Drotner, K., Dziekan, V., Schrøder, K.C., & Parry, R. (2018). The Routledge handbook of museums, media and communication. Routledge.</p>

	<p>Parry, R. (2013). The end of the beginning: Normativity in the postdigital museum, <i>Museum Worlds</i>, 1(1). www.voresmuseum.dk</p>
12.30 – 13.30	Frokost
13.30 – 15.00	<p>Nye tiltag og erfaringer til fremtidens museum v. kollegaer del 1</p> <p>Er museer attraktioner eller samfundsgode? <i>Karen Grøn (Direktør Trapholt)</i></p> <p>Det borgerinddragende kunstprojekt LIGHTHOPE udformet af Rasmus Bækkel Fex og Hanne G. blev skabt, udviklet, fondet og lanceret tre uger efter nedlukningen 1. april 2020. 1000 borgere fra hele Danmark bidrog med hæklede pærer til installationen, og der var stor aktivitet på Facebook, Instagram og Zoom-events, hvor borgere mødte kunstnerne, fulgte ophængningen og mødte hinanden i mindre virtuelle hækleklubber. Trapholts fokus var på, hvordan vi med kunst og design kunne bidrage positivt til corona-nedlukningen. Værket stod klar, da museet fik lov til at genåbne sidst i maj. Erfaringen vækker til eftertanke, om danske museer primært er attraktioner, der skal skabe indkomst eller et velfærdsgode til borgerne. I det øjeblik Trapholt var lukket for offentligheden, og derfor ikke kunne sælge entrebilletter, medførte det en kreativitet i vildskab. Vi kunne fokusere på det, som skabte værdi i samfundet uden at lade os stoppe af overvejelser omkring, hvorvidt det solgte entrebilletter. Er der noget vi bør gentænke i den danske museumsmodel?</p> <p>Online undervisning – udfordringer og erfaringer <i>Asser Øllgaard (biolog v. Randers Regnskov)</i></p> <p>Da corona-pandemien lukkede landet ned i marts 2020 begyndte Randers Regnskov at sende daglig biologiundervisning live over Facebook. Tiltaget blev en stor succes og havde, da bølgerne gik højest, omkring 50.000 daglige seere der lærte om alt fra øjne, skeletter og hud til sex, død og lort. En af initiativtagerne bag dette formidlingstiltag var biolog Asser Øllgaard, som i dette oplæg vil fortælle om tankerne bag samt udfordringer og erfaringer.</p> <p>Sammen står vi stærkere <i>Lasse Andersson (Direktør Kunsten)</i></p> <p>Siden efteråret 2014 har Kunsten Museum of Modern Art og Utzon Center udviklet et tæt partnerskab om at udvikle Utzon Center som udstillingssted for arkitektur. I efteråret 2019 startede Kunsten endnu et partnerskab, denne gang med Louisiana som har til formål at åbne nye muligheder for Kunsten og Utzon Center som et regionalt forankret kunstmuseum og arkitekturcenter med ambitioner om at række ud mod verden. Med afsæt i det første års samarbejde med Louisiana, og de første 6 år i partnerskab mellem Kunsten og Utzon Center, giver Lasse Andersson sit bud på, hvorledes nye tætte partnerskaber kan være med til at åbne nye muligheder og bidrage til at forme fremtidens museumslandskab.</p> <p>COVID-19 tiltag i LEGO House <i>Gitte Cort, (-Marketing Manager LEGO House)</i></p> <p>Siden LEGO House åbnede i 2017, har ambitionen været at give gæsterne hands-on-oplevelser i verdensklasse. Med 280.000 betalende gæster sidste år og en tårnhøj</p>

	gæstetilfredshed var udfordringerne store, da COVID-19 også ramte Billund i foråret. Men gennem nytænkning og en rengøringsplan, der er en operationsstue værdig – og ikke mindst skarp kommunikation, er det lykkedes at fastholde gæstetilfredshed og loyalitet.
15.00 – 15.15	Eftermiddagskaffe
15.15 – 17.45	Seneftermiddags-program sammen med natur-gruppen.
15.15 – 15.45	Nye tiltag og erfaringer til fremtidens museum v. kollegaer del 2
15.45 – 17.15	<p>At genstarte et museum <i>Anne Louise Sommer (Direktør Designmuseum Danmark)</i></p> <p>Et (post)pandemisk scenarie kalder på 'call for action' for et museum i Hovedstaden med mere end 80 pct. internationale gæster og mere end 2/3 egenindtægt. Den rejse startede for Designmuseum Danmark, da vi i foråret 2020 besluttede at nedlukke vores museum og gennemføre store bygningsrenoveringsprojekter. Frem til primo 2022 arbejder vi på at omstille vores forretningsmodel og nytænke vores måde at være museum på.</p> <p><i>Anna Krogh (Direktør Sorø Kunstmuseum)</i></p>
17.15 – 17.45	<p>Paneldebat: Fremtidens museum post corona</p> <p>Moderator: Kirsten Drotner</p> <p>Paneldeltagere: Karen Grøn, Lasse Andersson, Asser Øllgaard, Gitte Cort, Anne Louise Sommer og Anna Krogh</p>
17.45 – 18.45	ODM Nyt og netværk i plenum
19.15	Middag
Torsdag den 18. november 2021	
08.00	Morgenmad
09.00 – 10.00	<p>Fundene fortæller...</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Christine Wiberg-Lyng, direktør Aage og Johanne Louis-Hansens Fond ▪ Frank Rechendorff, adm. direktør Augustinus Fonden ▪ Christine Buhl Andersen, forkvinde Ny Carlsbergfondet <p>Fælles session om fondenes arbejde på kunst- og kulturområdet efter corona. Ny Carlsbergfondet har uddelt et tocifret millionbeløb til genstart. Augustinus Fonden uddeler over en treårig periode midler til forskning i kulturarv og Aage og Johanne Louis-Hansens Fond støtter brede inden for en lang række museale aktiviteter som bevaring, forskning og formidling af kunst og kultur. På baggrund af tre oplæg drøfter vi aktuelle udfordringer og perspektiver på området.</p>
10.00 – 10.30	Formiddagskaffe
10.30 – 11.00	Netværk
11.00 – 12.00	Louise Godt, EU-kulturrådgiver ved Central Denmark region

	<p>'New European Bauhaus'-initiativet er et stort anlagt EU-initiativ, der skal skabe et kreativt rum til at designere fremtidens måde at bo på i krydsfeltet mellem kunst, kultur, social inklusion, videnskab og teknologi. Grundet behovet for energieffektivisering kommer vi i de næste år til at skulle bygge og renovere vores bygninger i et sådan omfang, at det vil sætte et stort aftryk på hvordan vores byer vil komme til at se ud, og æstetiske og designmæssige overvejelser bør være en central del af dette. I 100 år har Bauhaus dannet skole for kultur, arkitektur og design i verden, målet er at New European Bauhaus skal sætte standarderne for de næste 100 års æstetiske udtryk. Louise fra Midtjyllands EU-kontor er kulturkonsulent og kan udlægge hvordan initiativet ses udspillet.</p>
12.00 – 15.15	Messe/Marked i Foyer
12.00 – 13.00	Frokost (herunder kl. 12.45-13.20 evaluering for koor.)
13.00 – 13.30	Marked (herunder kl. 12.45-13.20 evaluering for koor.)
13.30 – 15.00	<p>Fremtidens museum: Eksperimentel museologi <i>Hvordan ser et museum ud i fremtiden? Tænk vi stadig museer i traditionel forstand – og hvordan udfordres tanken om et fysisk museumsrum?</i></p> <p>Oplægsholdere:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Milena Maria Høgsberg, direktør Museet for Samtidskunst: "Shaping an itinerant museum"</i> Nytiltrådt direktør ved Museet for Samtidskunst reflekterer over processen at skabe et museum uden vægge. • <i>Michael Haldrup, Ph.D. og professor (MSO), RUC.</i> Redaktør og forfatter på udgivelsen <i>Experimental Museology</i> • <i>Marianne Achiam, lektor og viceinstituteder v. Institut for Naturfagenes Didaktik, KU.</i> Redaktør og forfatter på udgivelsen <i>Experimental Museology</i> <p>Opsamlende kommentarer/debat ud fra salens spørgsmål</p>
15.00	Mødet slutter for den kunstfaglige gruppe. Eftermiddagskaffe

Koordinatorer vedr. Kultur-, naturhistorisk og kunstfagligt orienteringsmøde 2021 - Kunsthistorie

Josephine Nielsen-Bergqvist

Ribe Kunstmuseum, Sct. Nicolaj Gade 10, 6760 Ribe.

Tlf.: 7542 0362. Mobil: 2369 5220

Mail: jnb@ribekunstmuseum.dk

Sara Staunsager

Trapholt, Æblehaven, 6000 Kolding.

Tlf.: 7630 0530.

Mail: sarst@trapholt.dk

Katrine Stenum

Trapholt, Æblehaven, 6000 Kolding.

Tlf.: 7630 0530 Mobil: 2295 2661

Mail: katmo@trapholt.dk

Amalie Laustsen

KUNSTEN, Museum of Modern Art Aalborg, Kong Christians Allé 50, 9000 Aalborg

Mail: al@kunsten.dk

Søs Bech Ladefoged

KUNSTEN, Museum of Modern Art Aalborg, Kong Christians Allé 50, 9000 Aalborg
Tlf.: 9982 4100. Mobil: 3199 4120
Mail: sbs@kunsten.dk

